

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2011 – 2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jaroslava Korencová

Estetickovýchovné zájmové činnosti ve výchově mimo vyučování

Louny 2015

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2011 – 2015

BACHELOR THESIS

Jaroslava Korencová

**Aesthetical educational leisure activities in education outside the
classroom**

Louny 2015

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Lounech dne

Jaroslava Korencová

Vlastnoruční podpis

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá volným časem, výchovou mimo vyučování, její historií a možnostmi, které výchova mimo vyučování nabízí dnes. Rozebírá výchovně vzdělávací činnosti ve výchově mimo vyučování a zaměřuje se na estetickovýchovné zájmové činnosti. Praktická část na základě dotazníku a pozorování odpovídá na otázku: Jsou estetickovýchovné zájmové činnosti dětmi oblíbené?

Klíčové pojmy

Děti, estetickovýchovná zájmová činnost, volný čas, výchova mimo vyučování, výchovně vzdělávací činnosti, zájmové činnosti.

Annotation

Bachelor thesis in its theoretical part deals with free time, an education outside the classroom, its history and the scope of opportunities it offers today. The thesis discusses the educational activities in an education outside the classroom and focuses on the aesthetical educational leisure activities. On the basis of a questionnaire and observation, the practical part answers the question: Do children like aesthetical educational leisure activities?

Key words

Children, aesthetical educational leisure activity, free time, education outside the classroom, educational activities, leisure activities.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 VOLNÝ ČAS	10
2 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ	11
2.1 Historie výchovy mimo vyučování dětí v době školní docházky	11
2.1.1 Historický vývoj výchovy ve volném čase	12
2.2 Funkce výchovy mimo vyučování	12
2.3 Výchovný projekt, cíle, úkoly a metody	14
2.4 Subjekty pracující s dětmi a mládeží v době mimo vyučování	15
2.4.1 Klub elementární fantazie	15
2.5 Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování	16
2.6 Obsah, vztah a prostředí	17
2.6.1 Osobnost vychovatele a vzdělanostní předpoklady	17
3 VÝCHOVNÉ A VZDĚLÁVACÍ ČINNOSTI V DOBĚ MIMO VYUČOVÁNÍ .	19
3.1 Typy zájmových činností	20
3.2 Organizační formy zájmových činností	21
3.3 Struktura schůzky zájmového útvaru	22
4 ESTETICKOVÝCHOVNÉ ZÁJMOVÉ ČINNOSTI	24
4.1 Funkce a poslání estetickovýchovných zájmových činností	24
4.2 Výtvarné zájmové činnosti	25
4.2.1 Obsah výtvarné zájmové činnosti	25
4.2.2 Příklady vhodných výtvarných technik	26
4.2.3 Cítění barev	27
4.2.4 Barvy a příroda	28
4.2.5 Barvy a jejich řád	29
4.2.6 Barevné vzkazy malířů	30
4.2.7 Barva a životní prostředí	30

4.2.8 Na závěr k barvám	31
4.3 Hudební zájmové činnosti	31
4.3.1 Obsah hudebních zájmových činností	31
4.4 Literárně dramatické zájmové činnosti	32
4.4.1 Obsah literárně dramatické zájmové činnosti	32
5 VÝCHOVNÉ ZHODNOCOVÁNÍ VOLNÉHO ČASU	34
6 VÝZKUM	35
6.1 Cíle, zdroj a metoda výzkumu	35
6.1.1 Základní škola Lenešice	36
6.1.2 Výzkumná metoda dotazování	37
6.1.3 Výzkumná metoda pozorování	37
6.1.4 Výzkumná metoda analýza produktů	37
6.2 Stanovení hypotéz k metodě dotazníku	37
6.2.1 Popis výzkumného vzorku u dotazníku	38
6.3 Plánování činnosti k metodě pozorování	39
6.3.1 Popis výzkumného vzorku u pozorování	40
7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	41
7.1 Vyhodnocení dotazníku a ověření hypotéz.....	41
7.2 Vyhodnocení pozorování a analýza produktů	47
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	54
SEZNAM OBRÁZKŮ a GRAFŮ	56

ÚVOD

„Představte si, že sedíte na verandě před domem. Před sebou vidíte zahrady a ulici pokrytou listím – je úplně ticho, jenom ptáci zpívají. Jste už starší, ale stále ještě opálený a v dobré formě. Na sobě máte teplé, pohodlné oblečení. Objeví se elegantní vůz a téměř neslyšně k vám přijede. Otevřou se dveře a vystoupí z nich skupinka mladých lidí. Jsou to vaše dospělé děti! S láskou vás obejmou. Jsou plní energie a je vidět, že vás rádi vidí. Sednou si k vám a vyprávějí o svých nejnovějších zážitcích, úspěších a o tom, co je nového u nich doma. Přinesete ven jídlo a pití a mluvíte spolu o mnoha věcech. Pak už musí jít. Vejdete do domu a obléknete si teplý svetr. Dlouho pak sedíte u okna a vzpomínáte, jak byli malí. Jste hrdí na to, jací z nich vyrostli lidé a co jste v nich světu dali.“ (BIDDULPH, 1999, s. 2)

Estetickovými výchovnými zájmovými činnostmi, které jsem si zvolila jako téma své bakalářské práce, spojují výchovu, prostředí, tvořivost a děti. Ovlivňují každého z nás v průběhu celého života tím, že zahrnují výtvarnou činnost, která tvoří naše prostředí, literárně dramatickou činnost, která obohacuje a hudební činnost, která vytváří radost. Ale to skutečně nejdůležitější v celé oblasti estetickovými výchovnými zájmovými činnostmi jsou děti. A podle Wirze (2007) děti potřebují ke svému dobrému vývoji mnohé. Především, abychom tu byli pro ně.

V první a druhé kapitole teoretické části jsem se zamyslela nad tím, co je volný čas, výchova mimo vyučování. Připomenula jsem historii výchovy mimo vyučování a jaké funkce výchova mimo vyučování plní. Ve své práci jsem uvedla výchovný projekt výchovy mimo vyučování, její cíle, úkoly a metody. Uvedla jsem také subjekty, které pracují s dětmi a mládeží v jejich volném čase a tyto subjekty jsem doplnila o Klub elementární fantazie v Lounech, kde začala moje práce s dětmi v kroužku předškolních dětí. Nejdříve jsem kroužek navštěvovala se synem a ve školním roce 2004/2005 jsem tam působila jako garant kroužku předškolních dětí, který byl zaměřený na výtvarnou činnost.

V bakalářské práci jsem popsala požadavky, které jsou potřebné k realizaci výchovy mimo vyučování a objasnila jsem pojmy obsah, vztah a prostředí. Zabývala jsem se tím, co je osobnost a jaký by měl být člověk, který v době mimo vyučování pracuje s dětmi.

Třetí kapitolu teoretické části tvoří výchovné a vzdělávací činnosti v době mimo vyučování, které zahrnují odpočinkové a rekreační činnosti, sebeobslužné a společensky prospěšné činnosti, přípravu na vyučování a zájmové činnosti. Uvedla jsem druhy zájmových činností, organizační formy zájmových činností a strukturu schůzky zájmového kroužku.

Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřila na estetickovýchovné zájmové činnosti. Popsala jsem funkci a poslání estetickovýchovných zájmových činností. Uvedla jsem a popsala estetickovýchovné zájmové činnosti, jejich okruhy a obsah.

Pátou kapitolou teoretické části je výchovné zhodnocení volného času. Obsahuje oblasti, které zahrnuje a poukazuje na poslání pedagogiky volného času.

Šestou kapitolou bakalářské práce je výzkum. Zjišťovala jsem, jak se estetickovýchovné zájmové činnosti podílejí na výchově dětí mimo vyučování, jaké činnosti děti baví a jaká je struktura dětí v těchto činnostech.

V praktické části jsem uvedla cíle, metody a zdroje výzkumu. Stanovila jsem hypotézy, popsala jsem výzkumný vzorek a plánování činnosti.

V sedmé kapitole jsou interpretovány výsledky. Vyhodnotila jsem získaná data z dotazníku. Vyhodnotila jsem pozorování a bakalářskou práci jsem uzavřela analýzou produktů.

1 VOLNÝ ČAS

„Pojem volný čas má krásný zvuk. Vyvolává většinou velmi příjemné představy. Modrý hluboký prostor, bílá křídla ptáků, svoboda pohybu, poklid.“ (PÁVKOVÁ, 1999, s. 11)

Podle Pávkové (1999) je možno volný čas chápat jako opak nutné práce a povinností, doby, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přináší nám pocit uspokojení a uvolnění.

Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení. Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, aby nabízené činnosti byly pestré a přitažlivé a účast na nich byla dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy.

Prostředí, ve kterém děti tráví volný čas, je velmi různorodé. Může to být domov, škola, různé společenské organizace a instituce. Mnoho dětí prožívá své volné chvíle ve veřejných prostranstvích, venku, na ulici, často bez jakéhokoliv dohledu, dokonce i bez zájmu dospělých. Tato situace je neuspokojivá, je tím ohrožena výchova dětí a často i jejich bezpečnost. To platí zvláště pro menší děti žijící ve velkých městech.

Děti mají relativně hodně volného času. Společnost by měla mít zájem na tom, jak děti svůj volný čas tráví. Je samozřejmé, že na prvním místě je to záležitost rodiny. Názor, že výchovu dětí ve volném čase plně zabezpečí rodina, je však mylný. Pro tuto funkci má nejen nedostatek času, ale chybí jí i potřebné materiální vybavení a odborná kvalifikace. Rodina též nemůže uspokojit potřebu dětí a zejména dospívajících sdružovat se ve skupinách vrstevníků.

Historické zkušenosti i zkušenosti ze zahraničí potvrzují, že prevence je ve výchově účinnější a také podstatně levnější než náprava chyb a převýchova. A právě kvalitní výchova dětí má výrazný preventivní význam.

2 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ

„Tradičně se výchova chápala jako jednosměrné působení dospělých na děti – ve skutečnosti však zároveň děti působí na dospělé, ovlivňují jejich náladu, názory, chování, postupy ve výchově.“ (ČÁP, 2001, s. 247)

„Úspěšná výchova je především úspěšná práce organizátorská. Výchova totiž není hra, zábava, obratné manévrování, improvizace ze dne na den, ani náhoda. Žádá si vážný tón, svědomitost, opravdovost, cílevědomost a poctivost. Jde o mnoho, o šťastný život dětí a jejich rodičů, proto není možné „hrát divadýlko“, jinak se tvářit a jinak cítit, jinak myslet a jinak jednat. Každá neupřímnost, strojenost a lehkomyšlnost se těžce vymstí, vyvolá potíže a eventuálně i neúspěch.“ (PRCHAL, 1988, s. 40)

2.1 Historie výchovy mimo vyučování dětí v době školní docházky

Pávková (1999) uvádí, že výchova dětí školou povinných v době mimo vyučování má v našich zemích dlouholetou tradici. Pozornost této problematice věnoval již J. A. Komenský, který zdůrazňoval význam her, zvláště pohybových, a zároveň upozorňoval na možnost přetěžování dětí domácími úkoly. Dobře chápal i nebezpečí, které vyplývá z činností výchovně nevhodných, jako jsou např. karetní a jiné hazardní hry.

Mnozí osvícení učitelé se věnovali výchově dětí mimo vyučování dobrovolně ve svém volném čase i v době, kdy neexistovala žádná příslušná výchovná zařízení. Tito učitelé vedli děti k lásce k přírodě, učili je poznávat historii země, nejbližšího okolí, rozvíjeli jejich hudebnost, hráli s nimi divadlo, předávali jim různé užitečné pracovní dovednosti.

Problematika pedagogického ovlivňování volného času školních dětí začala nabývat na významu v souvislosti se všeobecným zavedením povinné školní docházky a s rozvojem průmyslové výroby. Děti na venkově se v době po vyučování podílely na plnění povinností v hospodářství a byly neustále pod dohledem dospělých.

Rodiny byly vícegenerační, o malé děti pečovali prarodiče nebo starší sourozenci. Volného času bylo málo, na různých zábavách se děti podílely společně s dospělými.

S rozvojem průmyslové výroby a zrušením nevolnictví nastávalo hromadné stěhování obyvatelstva do měst, kde si lidé hledali nový způsob obživy prací v manufakturách a továrnách. Pracovní doba byla dlouhá, v mnoha rodinách byli zaměstnání oba rodiče. V této situaci se výrazně projevila potřeba zajistit dozor a péči o děti školou povinné v době po vyučování. Této činnosti se začaly věnovat různé dobročinné spolky, kluby a charitativní organizace již v 19. století. Byly zakládány společnosti pro stravování chudé školní mládeže, podpůrné spolky, pořádány prázdninové osady a různé jiné akce se zábavným a výchovným zaměřením.

2.1.1 Historický vývoj výchovy ve volném čase

Podle Pávkové (1999) se v průběhu minulého a zejména našeho století stal volný čas významnou dimenzí každého lidského života (nejprve spíše ve vyšších vrstvách a ve městě). Pokud jde o děti, lidé si velmi brzy uvědomili, že pokud se o ně po vyučování nikdo nestará, „... dospívají zhusta malí nezbedové v neužitečné, ba škodlivé živly společnosti, jejichž žalářování a ošetřování v káznících pohlcuje pak ohromnou část důchodu státního“. (Důvody pro přijetí návrhu na zřízení útulku pro chudou školní mládež a práci vychovatelů v útulcích uvedené v *Rukověti školství obecného* z roku 1892). Tato potřeba umožnila zrod aktivit a zařízení volného času. Pro dítě a mladého člověka byl tento proces součástí jeho osvobozování od dosavadních sociálních vazeb a výchovné podřízenosti. Umožňovala to dobrovolnost volby činnosti a účasti na ní, pojetí účastníka nikoliv jeho objektu manipulovaného dospělými, nýbrž jako autonomního a aktivního subjektu; rozvoj zařízení a aktivit volného času podpořil úsilí omezit a zrušit direktivní podřizování se dítěte rigorózně pojaté rodinné a školní výchově. Místo toho do popředí vystoupil zájem o nové stránky osobnosti, jak ho signalizovat například rozvoj umělecké a tělesné výchovy, pobyt v přírodě a rukodělné činnosti, vznik hnutí nových škol i dobrovolných sdružení dětí a mládeže.

2.2 Funkce výchovy mimo vyučování

Výchova mimo vyučování jako specifická oblast výchovného působení plní funkci výchovně-vzdělávací, zdravotní a sociální.

Výchovná funkce – jednotlivé instituce se podílejí podle svých možností na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností. Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností se děti motivují k hodnotnému využívání volného času, k získávání nových vědomostí, dovedností i návyků, a tím i k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání.

Zdravotní funkce – zdravotní funkci plní instituce pro výchovu mimo vyučování zejména tím, že přispívají k usměrňování režimu dne tak, aby podporoval zdravý tělesný a duševní vývoj dětí a mládeže. To spočívá ve střídání činností různého charakteru (duševní a tělesné činnosti, práce a odpočinku, činností organizovaných a spontánních). Zvláště velký zdravotní význam má podněcování a poskytování příležitostí k vydatnému pohybu na čerstvém vzduchu.

Sociální funkce – instituce pro výchovu mimo vyučování mají také velmi důležitou funkci sociální. Ovlivňováním volného času dětí a péčí o ně zbavují rodiče do značné míry starostí v době, kdy jsou v zaměstnání nebo mají jiné povinnosti. Výchovně-vzdělávací zařízení mají také možnost v době mimo vyučování vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách. Tím pomáhají zejména dětem z méně podnětného či z konfliktního rodinného prostředí.

Preventivní a rozvojové zaměření výchovy se tradičně chápe ve třech rovinách:

- 1) Primární prevence – určená celé populaci, zejména té části, která není kriminálně riziková a ani narušená.
- 2) Sekundární prevence – zahrnuje aktivity zaměřené na kriminálně rizikové jedince a skupiny, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou nositeli závadové činnosti, i na ty, u nichž je vyšší pravděpodobnost, že se stanou jejichmi oběťmi (např. minoritní skupiny či děti z míst se zvýšenou kriminalitou).
- 3) Terciární prevence – usiluje o léčení, resp. zabránění recidivy u těch, kdo jsou již negativními jevy zasažení.

Prevence se zaměřuje na sociální prostředí, příčiny a podmínky vzniku závadového jednání a jeho recidivy.

2.3 Výchovný projekt, cíle, úkoly a metody

Výchova a vzdělávání jsou nikdy nekončící, trvalé celoživotní procesy. Výchovné *cíle* jsou spojeny s kulturou společnosti, s obecnými hodnotami a postoji určité skupiny obyvatel. Vyjadřují vlastně jakousi představu o nejlepším uspořádání společnosti a o nejlepším občanovi (pracovníkovi, žákovi, partnerovi apod.). Týkají se všech dětí v dané kultuře.

V praxi se působení konkrétní organizace, zařízení nebo sdružení vždy musí omezit na práci s některými dětmi, v určitém časovém úseku, s určitým personálem a prostředky. K dosažení konkrétního cíle v určitém časovém horizontu často vytváříme *projekt*.

Projekt vychází vždy z konkrétní situace, z potřeb nějaké cílové skupiny. Projekt se může týkat např. rozšíření určitého zařízení (projekt pro zřízení počítačového pracoviště), nejbližšího školního roku (plán práce), určité naléhavé otázky (projekt pro integraci jednoho postiženého dítěte do školního klubu, projekt prevence kriminality na sídlišti ...), letního tábora apod. V projektu jsou obecné cíle konkretizovány do cílů dílčích – do *úkolů*. Měly by být formulovány daleko přesněji, zaměřovat se na chování dítěte, nikoli např. na jeho postoje.

Soubory vhodných prostředků (postupů), které slouží k dosažení těchto výchovných cílů, jsou různé *metody*.

Instituce pro výchovu mimo vyučování mohou dobře plnit své úkoly, pokud k tomu mají vyhovující materiální a prostorové podmínky. Materiální vybavení lze posuzovat z hlediska pedagogického, psychologického a hygienického.

Pedagogické aspekty vyžadují, aby prostředí a materiální vybavení poskytovaly co nejvíce podnětů.

Pedagogické, psychologické a hygienické požadavky na materiální vybavení výchovných zařízení spolu souvisejí, prolínají se. Pokud prostředí vyhovuje psychice žáků a podnětně na ně působí, vytváří se tím předpoklad k úspěšnému pedagogickému působení vychovatelů. Hygienické požadavky se netýkají pouze dodržování čistoty a pořádku, ale zahrnují i celou oblast psychohygieny. Promyšlené a taktní pedagogické působení vychovatele může zase do značné míry kompenzovat i nedostatky v materiálním vybavení.

2.4 Subjekty pracující s dětmi a mládeží v době mimo vyučování

Členění podle Pávkové (1999):

- 1) Školní družiny.
- 2) Školní kluby.
- 3) Střediska pro volný čas dětí a mládeže, která zahrnují domy dětí a mládeže a Stanice zájmových činností.
- 4) Domovy mládeže.
- 5) Dětské domovy.
- 6) Základní umělecké školy.
- 7) Jazykové školy.
- 8) další subjekty např. různá občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení.
- 9) Círky a náboženská společenství.

2.4.1 Klub elementární fantazie v Lounech

Klub E.F. (soukromý výtvarný ateliér a škola volného času) vznikl v roce 1997 a založil ho Mgr. Jiří Ekrt.

Zájmová činnost probíhá v oborech:

- 1) Školička předškoláků – začátečníci (výtvarná, dramatická a hudební výchova pro děti od 3 let).
- 2) Školička předškoláků – pokročilí (výtvarná, dramatická a hudební výchova předškoláků).
- 3) Výtvarné činnosti a keramika (žáci 1. stupně ZŠ).
- 4) Výtvarné činnosti a keramika (žáci 2. stupně ZŠ).
- 5) Tvůrčí ateliér studentů (středoškoláci a vysokoškoláci).
- 6) Výtvarné činnosti (dospělí).
- 7) Výtvarné činnosti (senioři).
- 8) Individuální příprava na maturitní zkoušky z Vv.
- 9) Individuální příprava na talentové zkoušky z Vv na střední a vysoké školy.
- 10) Rybářská škola (příprava na rybářské zkoušky).

2.5 Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování

Podle Pávkové (1999) z charakteru výchovy mimo vyučování vyplývají specifické požadavky, podle jejichž respektování lze posuzovat kvalitu výchovného působení:

Požadavek pedagogického ovlivňování volného času lze chápat jako nutnost citlivého pedagogického vedení dětí k rozumnému využívání volného času.

Požadavek jednoty a specifčnosti vyučování a výchovy mimo vyučování vymezuje společné plnění výchovného cíle, rozvoje osobnosti dítěte.

Požadavek dobrovolnosti je pro práci s dětmi ve volném čase podstatný. Pedagog vytváří podmínky a navozuje situaci tak, aby děti nabízený program přijímaly dobrovolně.

Požadavek aktivity předpokládá vedení dětí k aktivnímu podílu ve všech fázích činností, tedy na plánování, přípravě, realizaci i hodnocení.

Požadavek seberealizace znamená takovou strukturu činnosti, aby každý jednotlivec mohl uplatnit své specifické vlohy a schopnosti a být tak v některé oblasti lidských činností úspěšný.

Požadavek pestrosti, zajímavosti a přitažlivosti se týká obsahu, metod i forem práce, jejich střídání.

Požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření upřednostňuje zařazování takových činností, které přispívají k odstraňování únavy, regeneraci duševní a fyzické síly a vhodným způsobem kompenzují činnosti při vyučování.

Požadavek zájmového zaměření zdůrazňuje význam zájmových činností. Uspokojování, podněcování, rozvíjení, prohlubování a kultivace zájmů je jedním z podstatných úkolů této výchovné oblasti.

Požadavek citlivosti a citovosti určuje pedagogovi zvýšenou citlivost při vedení a motivování činnosti, kdy působí nejen na rozumovou složku osobnosti dítěte, ale především na jeho emocionalitu.

Požadavek orientace na sociální kontakt – volný čas by měl být prožíván v interakci s ostatními lidmi, s přáteli. Každý by měl být přijímán, mít ve skupině své místo.

Požadavek efektivity vyžaduje, aby se dosahovalo správných cílů přiměřenými prostředky, racionálně, hospodárně.

Požadavek kvality a evaluace. Každý vychovatel a zařízení se musí pravidelně zamýšlet, zda se mu daří dosahovat jeho cílů (vnitřní evaluace), a být schopno prokázat výsledky své činnosti a hospodárné využívání zdrojů i navenek (vnější evaluace).

2.6 Obsah, vztah a prostředí

Ve výchovném působení můžeme vždy najít tři rozměry: Vždy děláme něco (**program, obsah**); vždy to dělá někdo s někým (osoby, mezi nimiž existují **vztahy**), vždy to děláme někde (**prostředí** fyzické, psychosociální, institucionální). Podle Ianniho (1992) mají tyto tři klíčové faktory při výchově ve volném čase a mimo vyučování mít následující strukturu:

1. Vychovatelé, kteří mají o děti a mladé lidi zájem, pečují o ně, jednají s nimi konzistentně (srozumitelně a předvídatelně), děti vědí, že od nich mohou očekávat pomoc.
2. Příležitost k smysluplné činnosti.
3. Vytvoření bezpečného prostředí, kde se nikdo necítí ohrožen a každý je přijímán.

2.6.1 Osobnost vychovatele a vzdělanostní předpoklady

Čáp (2001) uvádí, že osobnost z psychologického hlediska je obecně člověk s jeho biologickými, sociálními a psychologickými aspekty, s jeho obecnými zákony učení a vývoje, obecnými vztahy mezi schopnostmi a zájmy, temperamentem a charakterem atd. Osobnost, ale je zároveň určitý člověk, individuum odlišné od ostatních ve vlastnostech, zkušenostech, životním běhu atd.

„Kdo chce být dobrou vychovatelkou, měl by si najít čas na:

- *zábavu, protože ve hře se navzájem všichni dobře poznáme a přináší nám radost;*
- *přemýšlení, protože myšlenky jsou zdrojem síly;*
- *četbu, protože četbou získáme nové poznatky, inspiruje nás, obohacuje;*
- *lásku, protože máme potřebu milovat a být milováni;*
- *veselost a úsměv, protože smích je hudbou duše a nejkratší cestou od člověka k člověku;*
- *štedrost a velkorysost, protože malichernost zabíjí nápady a tvořivost;*

- *vyjádření uznání a ocenění, protože pochvala je pochoutkou života.*“ (HÁJEK, 2003, s. 38)

Vzdělanostní předpoklady podle HÁJKA (2003). Vychovatelka má všeobecný přehled minimálně na úrovni středoškolského vzdělání. Má hluboké vědomosti o věkových zvláštностech dětí zejména mladšího školního věku (psychologie a vývojová psychologie), zná sociální psychologii a umí teoretické poznatky užívat v praxi. Pedagogické metody, postupy a zásady umí průběžně uplatňovat v každodenní výchovné práci. Nezbytné jsou i poznatky z biologie dítěte. Umí reagovat na základní situace vyžadující speciálně pedagogickou připravenost. Má právní vědomí, zejména ve vztahu k bezpečnosti práce s dětmi. Zná osnovy, učební plány a metodiku výuky žáků ze svých oddělení. Ovládá jejich látku a umí jim poradit při případné přípravě na vyučování ve školní družině (včetně cizích jazyků). Vychovatelka se soustavně vzdělává.

Podle Bartáka (2003) dobrý kantor nemusí být vynikající odborník a přesto může vyvolat, zejména na základní poznávací úrovni, onu první jiskřičku zájmu, pozornosti, která ovlivní další vývoj jeho svěřenců.

3 VÝCHOVNÉ A VZDĚLÁVACÍ ČINNOSTI V DOBĚ MIMO VYUČOVÁNÍ

Členění výchovně vzdělávacích činností podle Pávkové (1999):

- 1) **Odpočinkové a rekreační činnosti.**
- 2) **Sebeobslužné a společensky prospěšné činnosti.**
- 3) **Příprava na vyučování.**
- 4) **Zájmové činnosti.**

1) Odpočinkové činnosti jsou velmi klidné, pohybově i psychicky nenáročné. Nejvydatnější formou odpočinku je spánek. Rekreační činnosti mají naopak charakter vydatné pohybové aktivity, nejlépe na zdravém vzduchu. Mohou mít podobu činností tělovýchovných či manuálněpracovních. Odpočinkové a rekreační činnosti pomáhají odstraňovat únavu z vyučování a kompenzují jednostranné zatížení žáků ve škole. Při odpočinkových a rekreačních činnostech, zvláště spontánních, se děti projevují bezprostředně, a proto jsou tyto činnosti vhodnou příležitostí k pozorování, poznávání jedinců i celé skupiny.

2) Sebeobslužné činnosti se zaměřují na vedení žáků k samostatnosti v péči o vlastní osobu a osobní majetek. Jejich podstata spočívá v pěstování hygienických návyků, návyků kulturního chování a jednání s lidmi. Vytváření a upevňování sebeobslužných návyků je jednou z podmínek a zároveň první fází při formování mravních vlastností. Podstatou veřejně prospěšné činnosti je uvědomělé vykonávání takové práce, která prospívá ostatním lidem vytvářením určitých hmotných či duchovních hodnot. Veřejně prospěšné činnosti jsou součástí volného času a plně pro ně platí princip dobrovolnosti.

3) Přípravou na vyučování rozumíme okruh činností, kterými instituce výchovy mimo vyučování pomáhají žákům při plnění úkolů uložených školou. Míra a časový rozsah přípravy na vyučování jsou určovány specifickými pedagogickými a provozními možnostmi a podmínkami institucí. Úkolem přípravy na vyučování je procvičovat, opakovat, popř. prohlubovat, a tím i upevňovat poznatky z vyučování, získané dovednosti a návyky rozšiřovat, konkretizovat a aplikovat v praxi na základě chápání nových vztahů a souvislostí. Příprava na vyučování plní úkoly vzdělávací i výchovné.

Ke vzdělávacím úkolům patří vypracování písemných i ústních úkolů, prohlubování poznatků získaných ve škole a jejich ověřování v konkrétních činnostech při vycházkách, exkurzích, výletech apod. (pozorování přírody, života a práce lidí, seznamování se zvláštnostmi regionu a posláním veřejných institucí v místě aj.) i upevňování vědomostí a dovedností zábavnou formou (např. didaktické hry, soutěže, kvízy). Výchovným úkolem je jak pěstování zájmu o sebevzdělávání (vedení k práci s encyklopediemi, časopisy, odbornou literaturou, využívání pořadů rozhlasového a televizního vysílání při přípravě na vyučování apod.), tak návyků pravidelného a systematického plnění školních povinností i péče o školní potřeby (učebnice, pomůcky, sešity, brašnu aj.).

4) *„Zájmová činnost má velký význam pro individuální i společenský rozvoj jedince a silně ovlivňuje všechny stránky jeho osobnosti. Ve vzácné jednotě a harmonii vzbuzuje zájmová činnost prostřednictvím citových vztahů a vazeb touhu dětí po novém poznání, aniž by přitom měly pocit povinnosti.“* (BLÁHA, 1988, s.5)

Podle Bláhy (1988) zájmová činnost nenásilně pomáhá vytvářet u žáků nový vztah k učení, k vyučování, ke škole, ke vzdělání vůbec. Přispívá i k orientaci žáků v různých oborech lidské práce, a tím nepřímo ovlivňuje úvahy o budoucím uplatnění v životě. V neposlední řadě je zájmová činnost důležitým prostředkem osobního a společenského sebeuspokojování dětí, přispívá k pocitu jejich psychické vyrovnanosti, spokojenosti a radosti. Dítě, uspokojené ve svých zájmech, se věnuje školním i domácím povinnostem s větší chutí.

3.1 Typy zájmových činností podle Pávkové (1999):

1) Zájmové činnosti společenskovední.

– zahrnuje činnosti, které vedou jak k poznání aktuálního společenského dění, tak i některých historických souvislostí. Pěstuje vztah k vlasti, k mateřskému jazyku, k demokratickým a humanistickým tradicím našeho národa. Základní oblastí společenskovedního zaměření jsou výchova k vlastenectví, k partnerství a k rodičovství a společenská výchova, sběratelství a jazykověda.

2) Zájmové činnosti pracovní-technické.

– napomáhají k systematickému zdokonalování manuálních dovedností, obohacování vědomostí o technické poznatky i k aplikaci těchto poznatků v praxi. Pracovní-technická zájmová činnost by měla podporovat přirozenou touhu dětí po aktivním uplatnění v oblasti techniky, rozvíjet jejich technické myšlení a představivost.

3) Zájmové činnosti přírodovědné.

– vedou k prohlubování vědomostí o dění v přírodě, pěstuje vztah k její ochraně. Rozvíjí zájem o pěstitelství a chovatelství. Spontánního zájmu dětí o živou i neživou přírodu i citového vztahu ke všemu živému lze využít k formování pocitu morální odpovědnosti za ochranu přírody a k vytváření správných postojů k životním hodnotám.

4) Zájmové činnosti tělovýchovného, sportovního a turistického zaměření.

– přispívají k fyzické zdatnosti a psychické odolnosti. Pravidelné provádění některé z těchto činností pomáhá řešit problém klesající tělesné zdatnosti dětí. Přiměřená pohybová aktivita je podmínkou zdravého vývoje. Možnost poznávat různé druhy sportu podněcuje děti k jejich aktivnímu provozování, a ve značné míře tak přispívá i k tomu, aby se pohyb stal i v dospělosti nezbytnou potřebou.

5) Zájmové činnosti estetickovýchovné.

– utvářejí a formují estetické vztahy dětí k přírodě, společnosti a jejím materiálním a kulturním hodnotám. Činnosti jsou zaměřeny na rozvíjení výtvarného, hudebního, literárního, dramatického a hudebně-pohybového projevu, na kulturu chování a výchovu vkusu, rozvoj tvořivosti. Pro estetickovýchovnou zájmovou činnost jsou významné všechny aktivity, ve kterých se uplatňuje estetický vztah ke skutečnosti – kulturní akce, různé typy vycházek, přehlídky činnosti apod. Zvláště významné jsou vlastní tvořivé aktivity. Tyto činnosti přinášejí nové a emocionálně cenné zážitky a stávají se i silným motivačním prvkem.

3.2 Organizační formy zájmových činností

Pávková (1999) uvádí, že zájmová činnost je základním obsahem nabídky zařízení výchovy mimo vyučování, které naplňují volný čas dětí a mládeže a vychovávají k jeho využívání. Bývá buď *pravidelná* (činnost zájmových útvarů), nebo *příležitostná* (exkurze, besedy, vycházky, soutěže, olympiády aj.). Zařízení vytvářejí podmínky pro

skupinovou činnost v zájmových útvarech (kroužcích, souborech, klubech, oddílech), nebo i pro *individuální uspokojování zájmů*, např. při vyšší nabídce spontánních aktivit ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže, některé činnosti lze realizovat i *hromadnou formou* (festivaly, slavnosti, sportovní akce). Zájmová činnost se může nabízet v *organizované formě*, tj. s pedagogickým vedením se stanoveným začátkem a koncem (výlet, zájmový útvar), nebo jako spontánní aktivita, což je průběžná nabídka bez přímého pedagogického vedení (např. herna, čítárna, otevřená internetová pracovna, hřiště).

Při realizaci zájmové činnosti lze uplatňovat větší rozmanitost a pestrost ve výchovně-vzdělávacích postupech i podnětech, poskytovat větší příležitost k samostatnému objevování, zkoušení, přetváření než ve školním vyučování. To vše vede k větší aktivitě a kreativitě. Nejvíce možností pro cílevědomé výchovné působení poskytuje práce v zájmovém útvaru. Je projevem vyhraněnějšího zájmu o danou oblast i prostředkem formování, rozvíjení a upevňování zájmů skupinovou prací.

Děti přicházejí do zájmového útvaru mají různou míru sociálních zkušeností, různé poznatky i dovednosti v zájmové oblasti. Očekávají, že v útvaru budou mít možnost seberealizace ve spolupráci s ostatními. Vedoucí vytváří podmínky pro skupinovou spolupráci, aby umožnil využití i rozvinutí individuálních schopností a zkušeností každého člena útvaru. Pro tento úkol používá podněcujících metod, a to jak při vstupní motivaci činnosti, tak v průběžném i závěrečném hodnocení každé schůzky.

3.3 Struktura schůzky zájmového útvaru

Struktura činností zájmového útvaru podle Pávkové (1999) má přes žánrovou nesourodost, obsah, věk členů, místo konání a mnoho dalších činitelů některé společné jmenovatele, které vycházejí z obecných pedagogických zásad i zásad pedagogiky volného času.

Zahájení schůzky bude pravděpodobně mnoha vedoucím připomínat začátek školního vyučování – tj. zjištění prezentace.

Vytvoření společné atmosféry je podmínkou pro úspěšnou činnost při schůzce. Děti přicházejí s různými předchozími zážitky, mohou být unavené nebo nesoustředěné a roztěkané. Podle převažující nálady volí vedoucí činnost k navození společné

pracovní atmosféry: rozhovor, hru, četbu, improvizaci. Vedoucí, který tento moment při schůzkách podceňuje, věnuje mu málo času nebo ho zcela opomíjí, většinou nedosahuje tak dobrých výsledků, nebo musí během vlastní schůzky vyvinout mnohem větší úsilí při individuální práci s účastníky.

Motivace činnosti v některých případech splyne se sjednocováním atmosféry, nikdy by však neměla chybět. Dítě potřebuje vědět, proč má činnost vykonávat. Je na vedoucím, aby volil motivační prvky přiměřené věku účastníků, zájmové činnosti i momentálním místním podmínkám, zda v motivaci bude převažovat citová nebo rozumová složka.

Vlastní činnost zabírá nejdelší časový úsek. Vedoucí by neměl improvizovat, měl by mít stanovené zadání, rozmyšlený metodický postup a připravené pomůcky. Během schůzky činnost řídí, koriguje a podněcuje, dbá na bezpečnost práce.

Závěr schůzky – po skončení činnosti vedoucí s účastníky zhodnotí průběh a dosažené výsledky. Vyzdvihuje především klady, při některých činnostech a pro některé účastníky je důležitější zhodnocení průběhu činnosti místo výsledku. Na závěr uklidí členové prostor schůzky. Vedoucí může v útvarech mladších žáků na závěr zařadit didaktickou nebo tvořivou kolektivní hru, která rozvíjí dovednosti v zájmové oblasti. Před rozchodem členů vedoucí seznámí s programem příští schůzky, popř. s pomůckami, které si mají účastníci přinést.

Obecná struktura schůzky nemůže být dogmatem. Vedoucí tvořivě přizpůsobuje metodiku a obsahovou náplň cílům, kterých chce dosáhnout.

4 ESTETICKOVÝCHOVNÉ ZÁJMOVÉ ČINNOSTI

4.1 Funkce a poslání estetickovýchovných zájmových činností

Bláha (1988) uvádí, že smyslem estetickovýchovných zájmových činností je vést žáky k poznání, chápání, vnímání a prožívání krásy v běžném denním životě – v přírodě, ve společenském a pracovním prostředí, v chování a jednání lidí, v umělecké tvorbě.

Současně s rozvíjením vnímavosti pro krásu probíhá v procesu estetickovýchovného působení i třibení vkusu dětí a pěstování schopností, potřeby a dovednosti tvořivě se uplatňovat v činnostech výtvarného, hudebního, literárního, dramatického a hudebně pohybového charakteru. Využitím návazného a komplexního působení všech uvedených součástí estetickovýchovné činnosti jsou děti nenásilně vedeny k podílu na ochraně a tvorbě životního prostředí.

Estetická výchova se uplatňuje i v ostatních oborech zájmové činnosti hlavně volbou vhodných výrobků, jejich úpravou, úpravou pracovního prostředí, poznáváním přírodních krás a bohatství apod. Získáváním základů odborných znalostí z různých oblastí umění se děti učí také aktivně přijímat kulturní a umělecká díla, rozeznávat esteticky hodnotné výrobky od kýčů a poznávat hodnoty lidové tvorby a uměleckých děl.

V estetickovýchovných činnostech se důrazněji než v činnostech jiného charakteru projevuje bezprostředně a spontánně dětská osobnost, její citění a chápání životní reality.

„Pěstovat v dětech smysl pro krásu a harmonii znamená současně tříbit i jejich smysl pro spravedlnost, moudrost i pro ostatní skutečné hodnoty.“ (BLÁHA, 1988, s.187)

Okruhy estetickovýchovných zájmových činností podle Pávkové (1999):

- 1) Výtvarné zájmové činnosti.**
- 2) Hudební zájmové činnosti.**
- 3) Literárně dramatické zájmové činnosti.**

4.2 Výtvarné zájmové činnosti

„Už jste někdy malovali na plech na pečení prsty namočenými do barvy? Mohli byste to s dětmi zkusit ... je to ta nejzajímavější věc, která se dá s barvou udělat. Nepovím vám, co se přitom s barvami děje, protože vás nechci připravit o překvapení. Až budete prsty malovat na plech, nepřemýšlejte o tom, co přesně byste měli vytvořit. Jenom vychutnávejte onen proces malování. To je ta nejdůležitější část vašeho výtvarného dobrodružství.“ (KOHL, 1996, s.5)

Bláha uvádí, že výtvarná zájmová činnost je ve své podstatě procesem objevování výrazových prostředků, výtvarných postupů a forem i skrytých tvořivých schopností žáka směřujících k osobitému sebevyjádření. Vedle rozvoje výtvarného myšlení, vidění, představivosti a fantazie napomáhá i estetickému osvojování přírody a světa člověka, světa věcí, a to jednak prostřednictvím výtvarných prací žáků, jednak prostřednictvím výtvarného umění.

Nové pojetí zájmové činnosti nezužuje výtvarnou činnost pouze na výtvarný projev žáka, významné jsou všechny činnosti, ve kterých se uplatňuje estetický vztah ke skutečnosti – společné hry, sportovní aktivity, různé typy vycházek, práce s literaturou, kulturní akce apod. Tyto činnosti přinášejí nové a emocionálně cenné zážitky prožívané v dětském kolektivu a lehce se pak stávají silným motivačním prvkem při výtvarné zájmové činnosti.

Podle Švancary (1971) se these mnoha badatelů vracejí k Levinsteinovu výroku (1907), že *kresba není pro dítě uměním, ale řečí*. Kresba totiž skýtá dítěti možnost vyjádřit věci, situace a události skutečné i fantasijní prostřednictvím obrázků. To mu dovoluje vytvořit si systém informací prostřednictvím grafických znaků v době, kdy mu mluvená nebo psaná řeč poskytuje mnohem chudší sdělovací prostředky. Tato funkce kresby se uplatňuje asi do desíti let, kdy již disponuje řadou jiných výrazových prostředků a kdy také se mu vlastní kresebné projevy (pokud nejde o talentovaného kreslíře) začínají jevit jako nedokonalé nebo přímo směšné. Věk zhruba od pěti do desíti let je *zlatým věkem dětské kresby*.

4.2.1 Podle Bláhy (1988) tvoří obsah výtvarné zájmové činnosti tři oblasti:

- 1) **Výtvarné osvojování skutečnosti.**
- 2) **Práce s výtvarnými prostředky spojená s experimentováním.**

3) Estetický vztah k životnímu prostředí.

1) Výtvarné osvojování skutečnosti přispívá k výchově člověka citlivého, vnímavého jak ke kráse přírodní, tak i člověkem vytvořené, člověka reagujícího na estetické podněty, které přináší příroda, společenský i individuální život.

2) Oblast práce s výtvarnými prostředky spojená s experimentováním vede k rozvoji estetické citlivosti žáků. Poznáváním materiálů, jejich vlastností a tvárných možností spolu s objevováním výrazových možností barev navíc rozvíjí jejich estetický vkus.

3) Estetický vztah k životnímu prostředí se zaměřuje jak na poznávání a chápání výtvarného umění z hlediska jeho funkce v životě společnosti, tak i na všechny okruhy orientované na rozvíjení estetického vztahu k přírodě, společnosti a lidským výtvorům.

4.2.2 Příklady vhodných výtvarných technik, které uvádí Bláha (1988):

Kresba tužkou, fixem, tuší, štětcem, dřívkem, perem, pastelem, uhlem, lavírovaná kresba, kresba mořidly, kreslení do písku, na asfalt, do sněhu aj.

Malba temperovými a vodovými barvami, křídovým a voskovým pastelem, mořidly, hravé činnosti s barvou (rozpíjení, rozpouštění, otiskování, rozfoukávání barevné skvrny).

Kombinované techniky – kolorovaná kresba (perem, dřívkem apod., kresba kolorovaná vodovými barvami), kombinované techniky s rezervami (vosková rezerva, tuš a proškrabování, mastný pastel a vodové barvy, klovatina, tiskařské barvy apod.), koláž, koláž doplněná malbou nebo kresbou.

Techniky tisku – tisk z přírodních materiálů, frotáž, tisk z textilií, koláže, monotyp, linoryt, tiskátka z různých materiálů.

Techniky prací s materiálem – papírové koláže a plastiky, mozaiky z papíru, skla, kamínků, textilní aplikace, vyvazovaná batika apod.

Modelování – z plastelíny, z moduritu, hlíny, stavby z písku a sněhu.

Podle Kýrové (2003) je modelování na rozdíl od ostatních výtvarných činností svou specifičností nenahraditelné. Dítě je nuceno přemýšlet, dopředu plánovat, kombinovat, řešit a překonávat nesnáze.

4.2.3 Cítění barev

Cikánová (1996) uvádí, že prožitek ze setkání s barvami jistě nevzniká jen při obvyklém malování na čtvertku.

Určité barvy i jejich barevné kombinace už samy o sobě vyvolávají představu něčeho známého z přírody nebo věcného světa (zelená tráva, červená střecha). Barvy ale mohou vyvolat také představu toho, co se uložilo do paměti z minulosti jako silný osobní zážitek (např. rudé nebe). Individuální představa barevnosti je však daleko zajímavější a složitější, když přiřazujeme barvy jednotlivým dnům v týdnu, osobám, které známe, činnostem, náladám, dokonce zvukům nebo vůním. Barevné představy chuti, vůně, zvuku jsou vysvětlitelné tím, že smyslová centra pro sluch, chuť, čich, hmat i zrak jsou umístěna v mozku blízko sebe a je prokázáno jejich vzájemné propojení.

Jak bohaté může být toto zdánlivé neobvyklé přiřazování barev, vyzkoušíme s dětmi ve hře, která pak může být motivací k většímu dílu.

Pastelové růžové a bleděmodré přiřazují často maminkám, babičky získávají spíše zlatavě hnědé barvy.

Je také zajímavé vyslechnout důvody, proč se rozhodly pro tu kterou barvu. Pohádkovým postavám děti přisuzují barevnost podle toho, co představují – dobro, zlo, laskavost, bezbrannost nebo chytráctví. Ve fantazijní malbě, ale i koláži krajin, v portrétech bytostí i zvířat z pohádek a mýtů, mohou děti využít svého individuálního cítění barev. Již v motivačním rozhovoru, který vlastní práci předchází, je cenné podnítit děti, aby o svých barevných představách hovořily. Dozvíme se, že dračí sluj je z jedovatých a zlých barev, které už samy o sobě „děsí a vyhrožují“, zámek se zakletou princeznou je „jakoby v mlze, plačtivý a pochmurný“. Opačně jsou děti schopné najít barvy pro něžné snění princezen, dovádění šašků, reje skřítků a víl.

Starší děti mohou vyjádřit individuální barevné cítění např. v souvislostech s četbou. Vesměs přiřazují zelené barvy cestopisům, pro historickou literaturu volí spíše hnědé a zlatavě žluté, detektivky a sci-fi cítí v tajemných kombinacích fialových v kontrastech se žlutou apod.

Do konkrétní a abstraktní malby patří i zobrazení nálad (radost), vlastností (píle) i stavů (stáří). Pro abstraktní vyjádření nálady pouze barvou, linií a tvarem, jsou důležité motivační rozhovory. Děti rády hovoří v přirovnáních „je to jako“. Strach tedy bývá plíživý jako šedivý had, smutek jako šedivý déšť. Radost září jako dort k narozeninám,

ale prý i jako pestrobarevný klaun nebo papoušek poskakující na hrazdičce. Malují-li děti „strach“ pouze barvou a tvarem, brzy zjistí, že je to něco víc, než namalovat např. jen hada. V obrázku z plíživého strachu (hada) zůstane jen znak a jedovatá barevnost.

V obrázcích, které děti vysvětlují jako „radost“, zobrazují barevnými liniemi i tvary živý pohyb. Jde například o radost, kterou dítě prožívá při jízdě na kole, skákání přes švihadlo nebo při tanci. Barvy jsou řazeny tak, jako by šlo o stopy dráhy, po níž se ve fázích předmět mihnul, o záznam plynutí času.

Řekli jsme si, že i sluchové dojmy jsou propojeny s individuálními představami barev. Slavný ruský malíř Vasilij Kandinskij (1866-1944) např. vnímal barvu jako „prostředek bezprostředního působení na duši. Barva je klávesa. Oko je úderné kladívko“. Nebyl sám. Také jiní malíři znali skrytý hudební význam barev. Stejně jako příjemné zvuky a tóny mohou také barvy působit ve svých kombinacích – akordech – příjemně a nepříjemně, lehce se vznášet, vesele vibrovat, nebo těžkopádně klesat do temných hlubin. Prvním zviditelněním hudby jsou vlastně rychlé, vzrušené nebo jemné pohyby dirigenta před orchestrem. Toto modelování hudby si můžeme s dětmi při poslechu skladeb vyzkoušet. Po soustředěném poslechu se pak dozvíme, jaké jsou jejich barevné představy. Píšťalka prý zaznívá, jako když se koulejí a cinkají duhové kuličky, následný zvuk houslí jim připomene zelené větve ve větru nebo vlny v modrém jezeře. Už zcela malé děti tvrdí, že kohout kokrhá dost nepříjemně, kostrbatě a pestře. Ovečky prý bečí kulatě růžově a bleděmodře. Nemusíme se bát, že děti zvukové představy nenamalují. Potíže a zábrany mají daleko více dospělí, kteří své počínání korigují příliš konkrétními rozumovými důvody.

4.2.4 Barvy a příroda

Zeptáme-li se dětí, které čtyři barvy by přiřadily čtyřem ročním dobám, celkem se shodnou. K jaru patří světle zelená, k létu červeno-oranžová, k podzimu hnědá, k zimě světle šedá. Vybavují si, jak příroda v určitém měsíci vypadá. Že to však s barevností v přírodě tak jednoznačné není, poznají, když se vydají na „lov“ světlých a tmavých odstínů jediné barvy. Nejsnadnější je např. porovnávání a řazení odstínů zelených listů. Ale také v květinové zahradě je možné vytvořit celý vzorník odstínů červené, modré a žluté barvy.

Uspořádání barev v plochách dětem připomene např. pole, mraky, kaluže, koruny stromů, hromady listů nebo závěje.

4.2.5 Barvy a jejich řád

Každá barva je taková, jakou jí umožní být její nejbližší barevné prostředí. Neexistuje sama o sobě. Zde je na místě přirovnání s člověkem. Také nežije sám. I barva má svou rodinu, to znamená své nejbližší i nejvzdálenější příbuzné. Dá se také říci, že barva má, stejně jako člověk, své přátele i nepřátele. Dokáže se hádat nebo usmířovat, dokonce hlasitě zakřičet, jsou-li okolní barvy tiché a klidné. Barvy společně dokáží v obraze podávat svědectví o fantaskní nebo skutečné barevnosti předmětů, světlé a tmavé zase vymodelují „kulatost“ jablka na malířském plátně, některé barvy hřejí, jiné studí. Jindy se umějí seřadit v tak důmyslné sestavě, že předstírají oku, jak rotují, vlní se, nebo propadají v ploše.

O **žluté** víme, že je nejsvětlejší, že svítí vesele a teple jako sluníčko. Stačí ji však nepatrně ušpinit a sluníčko je náhle nemocné, falešné a zlé. S červenou tvoří žlutá oranžovou, s modrou naopak zelenou. Čím je v zelené více žluté, tím je zelená světlejší, živější a teplejší. Nejvzdálenější kontrastní barvou žluté je fialová.

Červenou barvu znají děti ve více podobách. Je buď temnější karmínová, nebo střední červená. Ve své čisté podobě není tak světlá jako žlutá barva. Je ale stejně živá a veselá. Je to barva krve, zralých plodů, žáru ohně a lásky a proti ostatním barvám působí jako nabitá životní energií. Je ale také vznešenou, královskou barvou. V jiných případech ji známe jako barvu důrazného příkazu, výhrůžky někdy i hněvu. Její nejvzdálenější barvou je zelená.

Modrá barva je tmavá, studená, ustupuje do pozadí dalek, ale i vodních hlubin. Snad proto připomíná touhu po tajemnu, navozuje klid, soustředění a víru. Přidáme-li červenou, vzniknou různé odstíny fialové. Přidáním různého množství žluté dostaneme rozmanité stupně modrozelených, zelených až světlezelených. Nejkontrastnější barvou modré v šestibarevném kruhu je oranžová.

Zelená barva patří k temnějším a chladnějším barvám protože ji nejvíce spojujeme s vegetací, připomínají její světlejší žlutozelené odstíny jaro, mládí, zrození života v přírodě, naději a osvěžení. Nevzruší nás jako červená, i když je její nejkontrastnější a nejvzdálenější barvou.

Oranžová barva je velmi teplá, vždyť vznikla ze žluté a červené. Vyvolává představu bohatství, zlata, zralosti. Přináší pocit radosti. Opačnou barvou k oranžové je modrá.

Fialová barva působí nejtemněji ze všech barev. Děti ji často spojují se strachem, prý se mračí jako před bouří. Je zlověstná, může ublížit, ale i očarovat. Tónovaná bělobou působí však překvapivě něžně a teple. Nejkontrastnější barvou k fialové je žlutá.

Bílou, černou a šedou někdy děti nepovažují za barvy, obzvláště tehdy, když si představí černobílou fotografii nebo televizi. Při mísení s pestrými barvami mění běloba i černá výrazně náladu barev, zesvětlují je nebo ztmavují. Smísíme-li v různém poměru černou s bílou, vznikne stupnice světlých až tmavých nepestrých šedých. Přidáním modré pak vzniknou odstíny studenějších šedých. Přidáme-li malé množství červené, získáme celou škálu teplejších šedých. Černá s bílou jsou v největším kontrastu světla. Spolu s šedou vytvářejí výborné prostředí pro ostatní pestré barvy – usmiřují je nebo jim dávají vyniknout a zazářit.

Poučení o barevném komponování by nemělo být samoúčelné, mělo by děti přivést k potřebě spontánního výtvarného projevu.

4.2.6 Barevné vzkazy malířů

Nejen s výtvarným uměním, ale i s hudbou a divadlem by se děti měly setkávat co nejčastěji. Jen aktivními a opakovanými zážitky a kontakty se dítě „naučí“ citlivě vnímat výtvarná díla nebo poslouchat klasickou i moderní hudbu. Je velmi pozdě, zjistí-li člověk až v dospělosti, že je schopen vnímat jen lehkou, nenáročnou hudbu a výtvarné umění pro něj končí u klasické, realistické malby. Rozhovory s dětmi o umění by měly být zaměřeny i do jejich dospělosti s cílem nenásilně u nich vytvářet vnitřní předpoklady ke schopnosti probudit v budoucnu i u vlastních dětí zájem o výtvarné aktivity, hudbu i literaturu.

4.2.7 Barva a životní prostředí

Architekti a výtvarníci utvářejí naše životní prostředí. Navrhují obydlí, nábytek, textil, oděvy, sklo, keramiku, dokonce i tvar karoserie auta. Mívají nejen neobyčejně vyvinutou fantazii, ale také cit pro materiál, s nímž pracují, pro tvar, barevnost

i dokonalé zpracování. Pouštět se proto s dětmi do architektonických návrhů a řešení, a tak se „plést do díla“ vospělým profesionálům, by se mohlo zdát opovážlivé. Ale naopak, některé velmi zajímá, jakou prolézačku, skluzavku do bazénu, sportovní oblečení, hračku nebo dokonce bydlení by si děti samy navrhly.

4.2.8 Na závěr k barvám

Na závěr si přeje, aby o průmyslové výrobě předmětů denní potřeby rozhodovali citliví výtvarníci. Velmi pozorně bychom se také měli zabývat tím, jaké prostředí pro své děti od raného dětství vytváříme. Výběr nábytku, bytových doplňků a především hraček je pro rodiče úkol velmi odpovědný. Vždyť estetické cítění se vyvíjí od útlého věku a nekritické podléhání líbivým věcem by mohlo děti nepříznivě ovlivnit.

4.3 Hudební zájmové činnosti

Podle Bláhy (1988) je účelem hudebně výchovné zájmové činnosti posilovat základy hudebnosti žáků, pěstovat u nich vztah ke zpěvu, probouzet lásku k hudbě, rozvíjet schopnost s pochopením vnímat pěvecké a hudební projevy, rozvíjet vlastní hudební představivost a tvořivost, probouzet u dětí zájem o pěvecké a hudební umění atd., které pak mohou dále prohlubovat návštěvou nepovinného vyučovacího předmětu sborový zpěv v základní škole, ve školním zájmovém kroužku nebo souboru, návštěvou lidové školy umění atd.

Vztah ke zpěvu a hudbě vychováváme u dětí při každé vhodné příležitosti, tedy nejen při vlastní pěvecké a hudební zájmové činnosti, ale i při odpočinkových zaměstnáních. Zpěv a poslech hudby se může uplatnit jako vhodná forma chvilky relaxace. Hudebně výchovné zájmy podporujeme hudebními a hudebně pohybovými hrami, poslechem písní a hudby, soustředěným vnímáním instrumentálních i vokálních skladeb apod.

Hudebně výchovná zájmová činnost se má dít převážně zábavnými a hravými formami a má dávat dětem dostatek příležitosti k uplatnění aktivity a rozvoje fantazie.

4.3.1 Obsah hudebních zájmových činností podle Pávkové (1999):

1) Sborový a sólový zpěv.

- 2) Hudební hry.
- 3) Hudebně-pohybové a taneční hry, hry se zpěvy, tanec, pohybová improvizace při hudbě, cvičení při hudbě.
- 4) Hra na dětské hudební nástroje (Orfeovy či vlastnoručně vyrobené nástroje).
- 5) Poslech hudby (reprodukovaná hudba, koncerty, vystoupení dětí, pedagogů).
- 6) Zacházení se zvukovou technikou.
- 7) Získávání poznatků o hudebních umělcích a jejich dílech (besedy, práce s literaturou, návštěva muzeí, míst spojených se životem umělců...).

4.4 Literárně dramatické zájmové činnosti

V literárně dramatické zájmové činnosti jde o výchovu k literatuře a výchovu literaturou, o vytváření vztahu k dramatickému umění a o určité prvky dramatických projevů dětí. Výchovou k literatuře jsou žáci seznamováni s vybraným okruhem témat a literárních žánrů a probouzí se u nich literární vkus. Při výchově literaturou jde o její využití pro rozvoj osobnosti žáka, pro výchovu k chápání mravních norem, poznávání společnosti, rozvíjení jazyka atd. Zájmovou činností literární by měla prostupovat péče o správnou výslovnost a kulturu řeči, snaha o obohacování slovní zásoby, péče o sdělnost řeči, o její výraznost, srozumitelnost a plynulost v zájmu kultivace mluveného projevu.

4.4.1 Obsah literárně dramatické zájmové činnosti podle Pávkové (1999):

- 1) Četba (individuální, předčítání, využití uměleckých nahrávek).
- 2) Reprodukční činnosti (vypravování, přednes, dramatizace).
- 3) Průpravné hry a cvičení, dramatické hry a improvizace zaměřené na rozvíjení poznávacích procesů, komunikativních dovedností, sociálních vztahů a sociální percepce.
- 4) Tvořivé literární a dramatické činnosti (pokusy o literární a dramatickou tvorbu).
- 5) Návštěvy kulturních představení (divadlo, kino, besedy s umělci, návštěvy míst spojených se životem umělců).

Podle Bláhy (1988) má literárně dramatická zájmová činnost všechny předpoklady ke komplexnímu působení na osobnost žáka. Obohacuje jeho vnitřní život jak v oblasti rozumové a volní, tak zejména v oblasti citové a mravní.

Podobně jako v oblasti hudební a výtvarné zájmové činnosti, tak i v literárně dramatické je závažné výchovné působení uměleckým dílem. Umělecký text – dramatické dílo – žákovi umožňuje, aby se emocionálně angažoval a esteticky si jej osvojil. Toto osvojení je výsledkem psychické proměny žákova individua, kterému nutně předchází dlouhodobé a usilovné působení vychovatelky. Pokud se žáky podaří dílem citově zaujmout, pak se stávají svým aktivním postojem subjekty ve výchovném působení. Budou-li citlivě vedeni, porozumí i náročnému dílu a najdou k němu správný přístup.

5 VÝCHOVNÉ ZHODNOCOVÁNÍ VOLNÉHO ČASU

Hofbauer (2004) uvádí, že výchovné zhodnocování volného času zahrnuje několik oblastí:

1) **Výchova ve volném čase.**

Patří sem veškeré působení v časovém prostoru, který neslouží realizaci základních biologických potřeb ani školních nebo pracovních povinností. Dobrovolnost účasti na volnočasové činnosti umožňuje do výchovného procesu včleňovat samy děti a mladé lidi jako jeho aktivního činitele a vytvářet tak nové možnosti a specifické způsoby jejich formování.

2) **Výchova prostřednictvím aktivit volného času.**

Směřuje jednak k utváření individuálních rysů účastníka činnosti, jednak k jeho působení mezi druhými lidmi (ve vrstevnické nebo zájmové skupině, podílem na veřejném životě, v dobrovolnické práci apod.). Východiskem i cílem aktivit je osvojovat si nové znalosti, dovednosti a kompetence „uvnitř“ oblasti volného času (např. prostřednictvím rozvoje individuálního zájmu; oddechové a relaxační činnosti). Současně však volnočasové aktivity tuto oblast v mnohém překračují (např. přechodem od individuální zájmové orientace k volbě budoucího povolání, osvojováním zdravého způsobu života nebo hodnot demokratického občanství, veřejně prospěšnou činností).

3) **Výchova k volnému času.**

Zahrnuje reflexi samotného volného času, cílevědomé odkrývání a využívání obsahů činností a různých způsobů jeho využívání. Výchovu k volnému času lze tak právem pokládat za klíč pro otevírání nových možností aktivit a rozvoje člověka, za motor, který celému úsilí dává potřebnou orientaci a dynamiku.

Posláním **pedagogiky volného času** je analyzovat dosavadní vývoj právě uvedených oblastí, vnášet do nich nové podněty a iniciativy a harmonizovat jejich řešení, děti a mladé lidi uschopňovat k tomu, aby se za pomoci dospělých (rodičů, vychovatelů, animátorů) a později i samostatně učili vhodné aktivity a realizační způsoby správně volit a zvládat tak, aby byly ve prospěch rozvoje jich samých, jejich sociálního okolí, společnosti, přírody.

6 VÝZKUM

„Každý vědecký výzkum je složitý poznávací proces, který má svou vnitřní logiku. Tato logika určuje strukturu vědeckovýzkumné činnosti. To ovšem neznamená, že lze poskytnout nějaký obecně platný návod postupu zkoumání platný pro všechny případy.“
(SKALKOVÁ, 1983, s.136)

Cílem je zjištění, jak se estetickovýchovné zájmové činnosti podílejí na výchově dětí mimo vyučování, jaké činnosti děti baví a jaká je struktura dětí v těchto činnostech.

V praktické části byly stanoveny cíle výzkumu a zdroje výzkumu. Empirické šetření bylo provedeno v Základní škole v Lenešicích a v Klubu elementární fantazie v Lounech. Dále jsou zde popsány jednotlivé metody výzkumu a to dotazník, pozorování a analýza produktů.

Jako výzkumná metoda byl zvolen dotazník. V rámci šetření byly stanoveny čtyř hypotézy. Ověřování proběhlo na základě výzkumných metod: dotazník, pozorování a analýza produktů.

Informace z dotazníků byly vyhodnoceny, graficky znázorněny a byl proveden závěr ve vztahu ke stanoveným hypotézám.

U výzkumné metody pozorování byl stanoven předmět pozorování, cíl pozorování a harmonogram výzkumu. Plánovaná činnost zahrnuje stanovení téma, výchovně vzdělávací cíl, organizaci, pomůcky a metodický postup. Po ukončení činnosti bylo pozorování vyhodnoceno z hlediska krátkodobého i dlouhodobého pozorování.

U výzkumné metody analýza produktů jsou uvedeny obrázky z výtvarné činnosti dětí.

6.1 Cíle, zdroj a metoda výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit zájem dětí o zájmové činnosti ve výchově mimo vyučování a zaměřit se na estetickovýchovné zájmové činnosti, které zahrnují nejen výtvarné činnosti, hudební činnosti, literárně dramatické činnosti a pohybové činnosti s hudbou, ale ovlivňují každého z nás v průběhu celého života.

Zdrojem empirického výzkumu byla Základní škola v Lenešicích, kde bylo v první, druhé a třetí třídě formou anonymního dotazníku zjišťováno, jak děti tráví volný čas. Byl zjišťován zájem dětí o zájmové činnosti, jaké zájmové činnosti děti navštěvují a jaké zastoupení v těchto činnostech zaujímají estetickovýchovné zájmové činnosti.

Dalším zdrojem empirického výzkumu byl Klub elementární fantazie v Lounech (bod 2.4.1). Metodou pozorování bylo zjišťováno o jaké estetickovýchovné zájmové činnosti mají zájem předškolní děti z kroužku, který je zaměřený na výtvarnou činnost a byla provedena analýza produktů této činnosti.

Hrabal (2003) rozděluje **výzkumné metody** na:

- 1) Pozorování.
- 2) Dotazování.
- 3) Analýza produktů.
- 4) Experiment.

6.1.1 Základní škola Lenešice

První zmínka o škole v Lenešicích pochází z roku 1598, kdy v Lenešicích dle všeho byla nekatolická škola. Prvním učitelem, jehož jméno známe je Jan Jiří Külches, který na škole působil na počátku 18. století. Dne 1. března 1893 byl položen základní kámen budovy obecné školy a od 1. září 1894 zde již probíhala výuka. Obecná škola se celá léta potýkala s nedostatkem prostoru a výuka probíhala i v dalších objektech v rámci obce Lenešice. Dne 6. února 1939 byla v Lenešicích otevřena škola měšťanská a začaly do ní dojíždět i děti ze sousedních vesnic. Po druhé světové válce se škola obecná mění na první stupeň školy základní a měšťanská škola na druhý stupeň školy základní. Byla provedena přístavba kotelny, tělocvičny, školní jídelny a celá škola byla zmodernizována. V současnosti je v budově obecné školy z roku 1893 umístěn 1. stupeň základní školy, školní družina, dílny a hřiště. V budově bývalé měšťanské školy z roku 1939 je dnes umístěn 2. stupeň, školní klub, odborné učebny a je zde i tělocvična.

6.1.2 Výzkumná metoda dotazování

Dittrich (1993) uvádí, že dotazníky slouží ke sběru základních diagnostických údajů o žácích, o jejich zájmech (např. v případě pomoci v profesionální orientaci žáka, výběru fakultativních předmětů na škole apod.), názorech, postojích, citových a sociálních vztazích.

6.1.3 Výzkumná metoda pozorování

Dittrich (1993) uvádí, že pozorování patří mezi nejběžnější používané metody pedagogiky a psychologie. Je to nezastupitelný způsob shromažďování dat při studiu pedagogické reality. Diagnostika využívá dvou způsobů – pozorování jiných (extrospekce) a sebepozorování (introspekce). Při pozorování je třeba mít na mysli působení subjektivních faktorů působících proti objektivitě této metody.

6.1.4 Výzkumná metoda analýza produktů

Podle Dittricha (1993) mnoho cenných poznatků přináší i komplex metod analýza výkonů, výtvorů a výsledků činnosti žáků. Ať už jde o činnosti hravé, pracovní, učební či výsledky těchto činností, vždy nám poskytují nové, mnohdy jinými metodami nedostupné údaje. Kategorie činnosti je jednou ze základních kategorií v diagnostice, o kterou se opírá stanovení diagnózy. Těmito metodami se blíže zabývají souborné publikace. Na tomto místě zdůrazňujeme to, že analýza probíhá ve dvou úrovních: obsahové a formální. Obsah i samotná forma (např. u písma, slohových prací, kresby apod.) jsou pro učitele velmi zajímavým zdrojem poznatků.

6.2 Stanovení hypotéz k metodě dotazníku

V rámci realizovaného výzkumu byly vytvořeny tyto hypotézy:

Hypotéza č. 1: Z celkové nabídky zájmových činností patří estetickovýchovné zájmové činnosti mezi nejoblíbenější.

Hypotéza č. 2: Výtvarný kroužek navštěvují především dívky.

Hypotéza č. 3: Zájem o výtvarný kroužek mají především děti z první třídy.

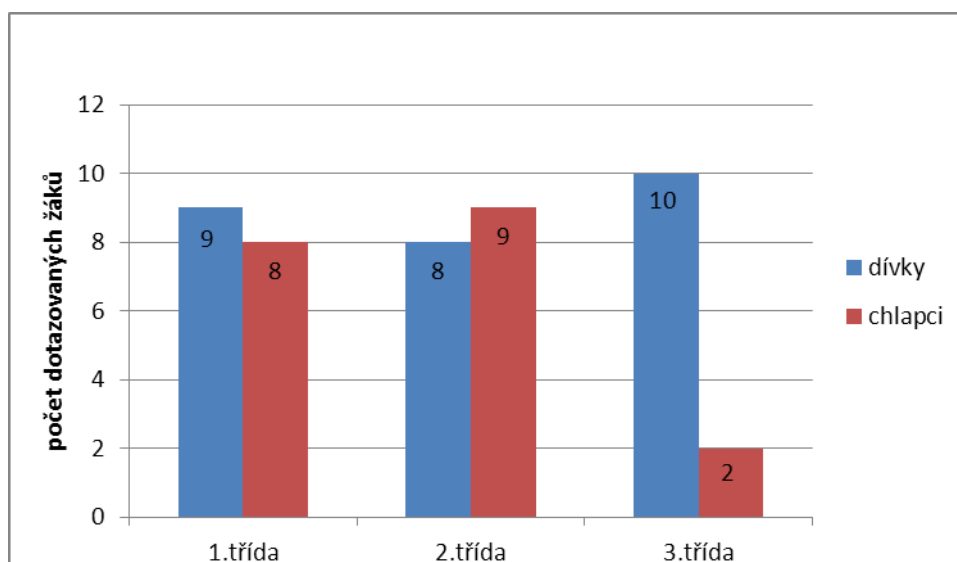
Hypotéza č. 4: Děti baví hudebně pohybový projev.

6.2.1 Popis výzkumného vzorku u dotazníku

Pedagogického výzkumu se zúčastnilo čtyřicet šest dětí, z toho dvacet sedm dívek a devatenáct chlapců ve věku od sedmi do deseti let (první, druhá a třetí třída základní školy) a byl realizován červnu 2013.

Níže uvedený graf 1 ukazuje počet žáků a strukturu jednotlivých tříd.

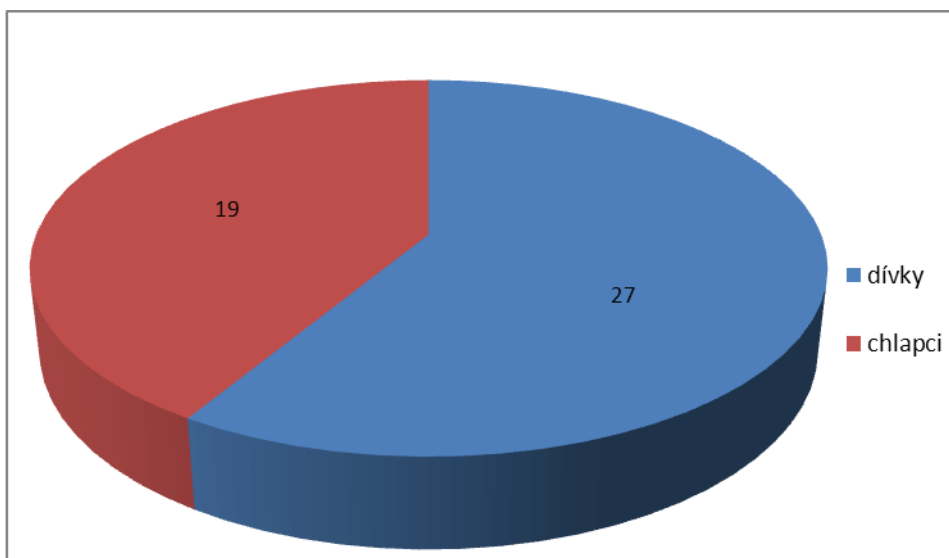
Graf 1: Počet dotazovaných žáků podle tříd



Zdroj: Jaroslava Korencová

Graf 2 ukazuje strukturu dotazovaných žáků.

Graf 2: Struktura dotazovaných žáků – dívky, chlapci



Zdroj: Jaroslava Korencová

6.3 Plánování činnosti k metodě pozorování

Plánování činnosti z hlediska krátkodobého pozorování:

Téma:

- 1) Kočka – Psala Anička, Abeceda, Šiju boty, Kočka leze dírou.
- 2) Práce s keramickou hlinou – výroba kočky.
- 3) Dramatizace pohádky O veliké řepě.

Výchovně vzdělávací cíl: rozvíjení tvořivosti a fantazie, vytváření kladných emocí – dopad na slovní projev dítěte, rozvíjet zručnost a šikovnost při manuální práci, rozvíjet cit pro přirozenost, adekvátně rozvíjet uměleckou tvorbu.

Organizace:

- 1) Vyprávění na koberci.
- 2) Práce s hlinou u stolečku.
- 3) Dramatizace pohádky.

Pomůcky: kniha Česká říkadla, keramická hlína, podložka, nádoba na vodu, houbička, likr, špachtle, příborový nůž, špejle.

Metodický postup:

- 1) Fáze přípravná (motivační): povídání o kočce, básničky s ukázkou ilustrace z knihy.
- 2) Fáze vlastní činnost dětí: výroba kočky z keramické hlíny, dramatizace pohádky O veliké řepě.
- 3) Fáze závěrečná: hodnocení činnosti, pochvala dětí, zaznamenání si průběhu činnosti.

6.3.1 Popis výzkumného vzorku u pozorování

Předmětem pozorování byla skupina předškolních dětí (šestnácti dětí ve věku od čtyř do sedmi let) v kroužku zaměřeném na výtvarnou, keramickou a dramatickou činnost.

Cílem pozorování bylo zjistit zájem dětí o estetickovýchovné zájmové činnosti. Zjistit jaká z plánovaných činností děti nejvíce baví, která je pro ně méně zajímavá a vytvořit optimální výběr činností pro tuto skupinu dětí.

Jednalo se o krátkodobé pozorování, které probíhalo při zájmové činnosti.

Délka trvání: 90 minut

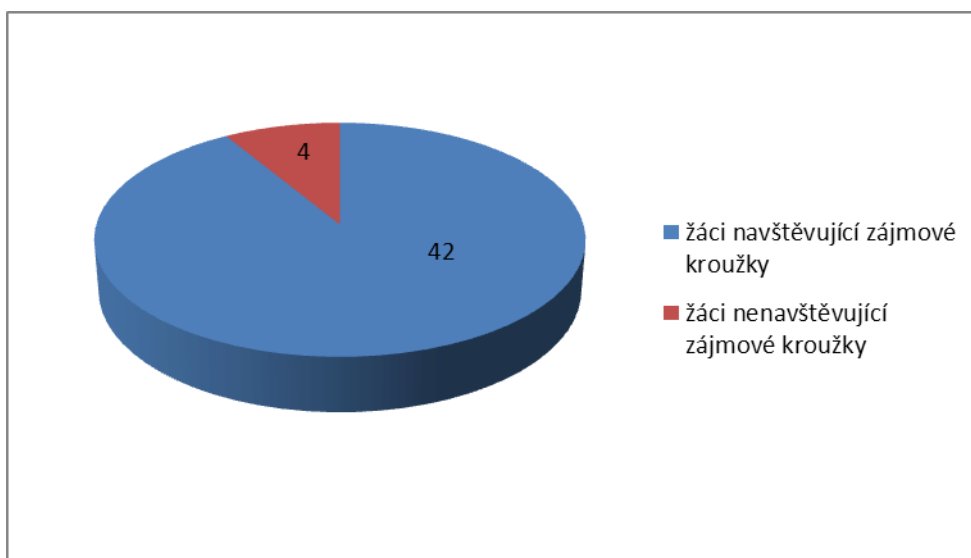
7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

7.1 Vyhodnocení dotazníku a ověření hypotéz

Z dotazníku vyplynulo, že pouze čtyři děti nenavštěvují žádný zájmový kroužek. Zatímco zájmové kroužky navštěvuje čtyřicet dva dětí (dvacet pět dětí navštěvuje několik zájmových kroužků a sedmnáct dětí navštěvuje jeden zájmový kroužek).

Ve výšečovém grafu 3 je znázorněno kolik dětí navštěvuje zájmové kroužky.

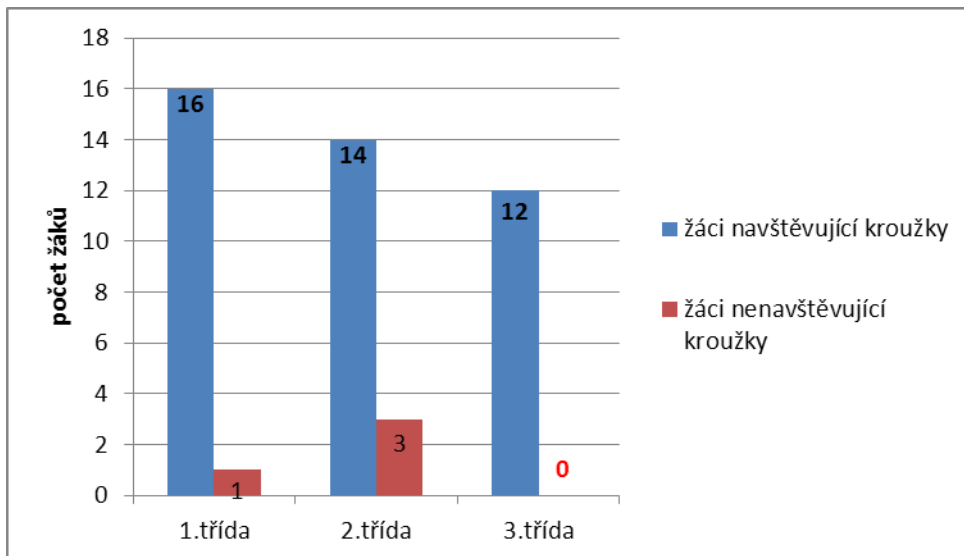
Graf 3: Počet žáků navštěvujících zájmové kroužky



Zdroj: Jaroslava Korencová

V grafu 4 je znázorněn počet dětí navštěvujících zájmové kroužky podle tříd.

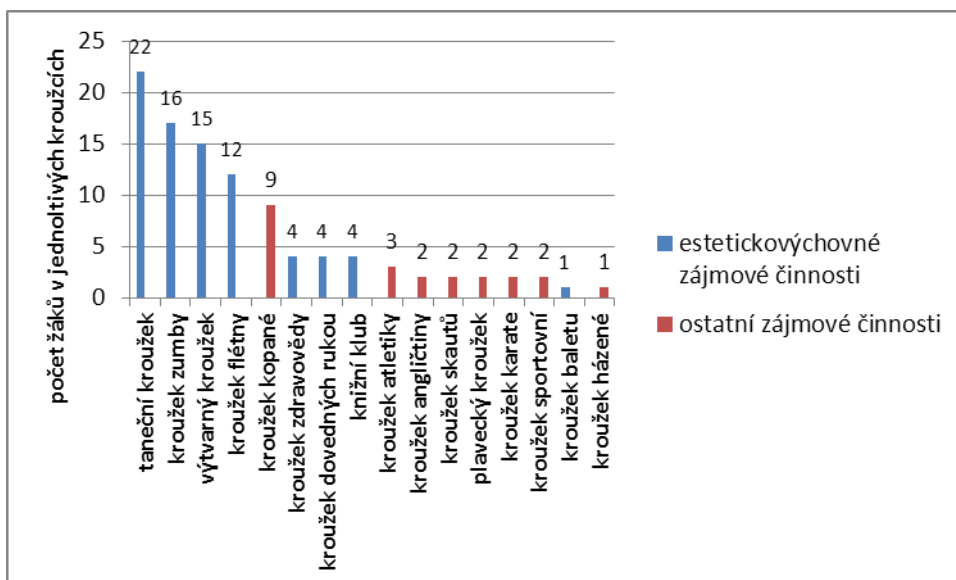
Graf 4: Počet žáků navštěvujících zájmové kroužky podle tříd



Zdroj: Jaroslava Korencová

V grafu 5 je znázorněn přehled zájmových činností, které děti navštěvují a barevně jsou odlišeny estetickovýchovné zájmové činnosti od ostatních zájmových činností.

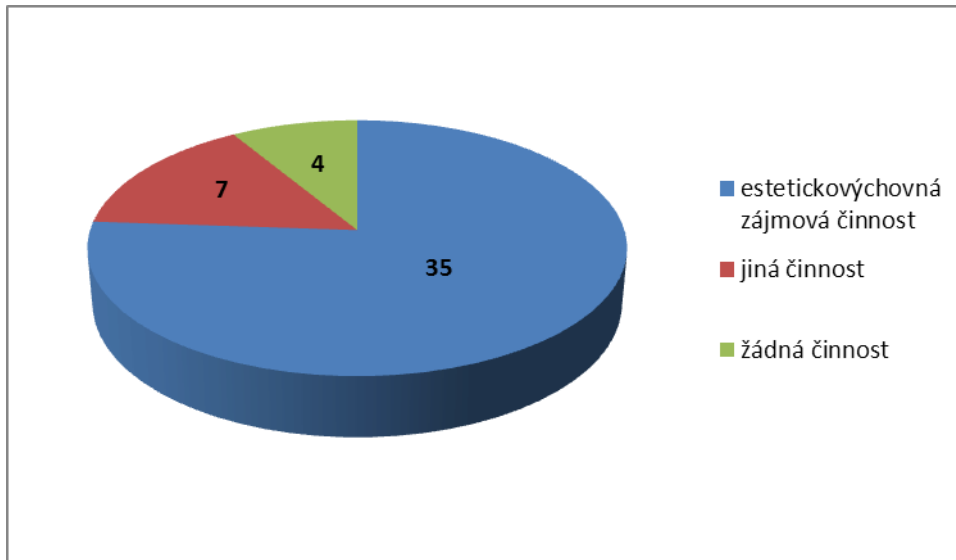
Graf 5: Přehled zájmových činností s uvedením počtu žáků v kroužcích



Zdroj: Jaroslava Korencová

Ve výšečovém grafu 6 je znázorněn počet dětí navštěvujících estetickovýchovné zájmové činnosti.

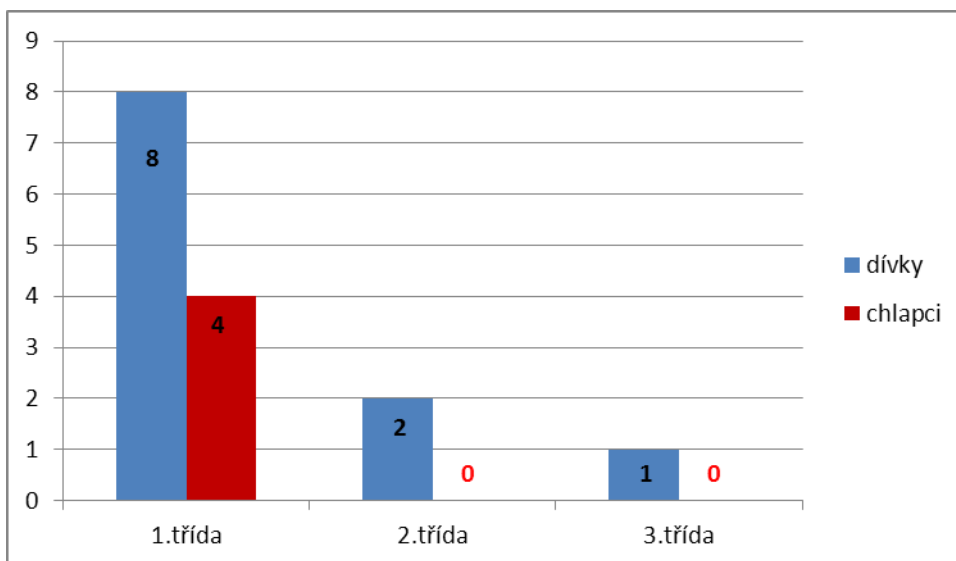
Graf 6: Počet žáků navštěvujících estetickovýchovné zájmové činnosti



Zdroj: Jaroslava Korencová

Ve sloupcovém grafu 7 je znázorněn počet dívek a chlapců navštěvujících výtvarný zájmový kroužek v jednotlivých třídách.

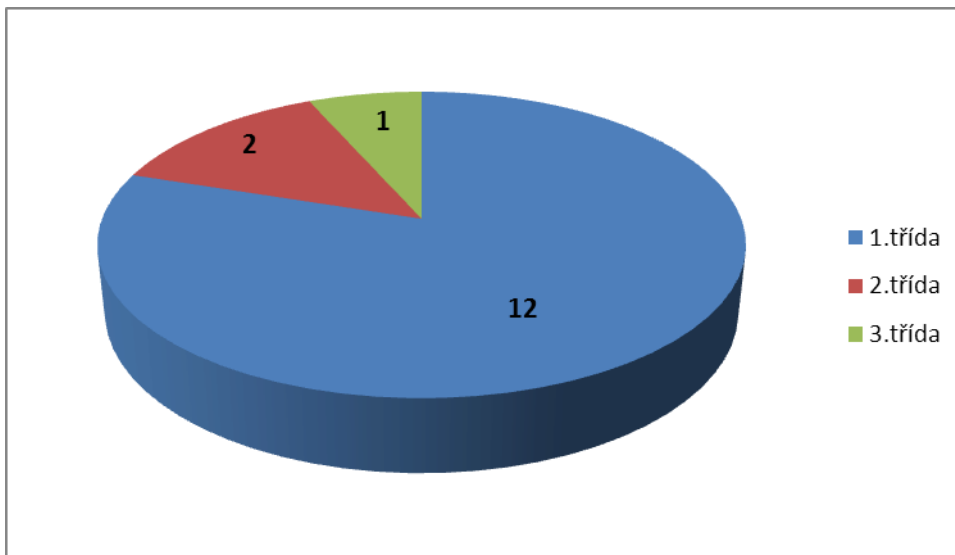
Graf 7: Počet dívek a chlapců navštěvujících výtvarný kroužek v jednotlivých třídách



Zdroj: Jaroslava Korencová

Ve výšečovém grafu 8 je znázorněn počet dívek navštěvujících výtvarný kroužek ve sledovaných třídách.

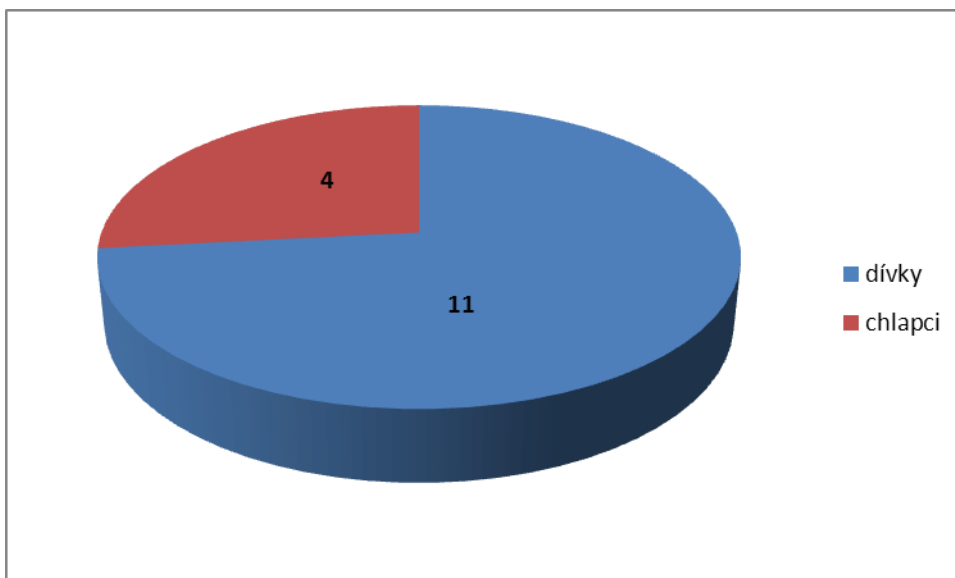
Graf 8: Počet dívek navštěvujících výtvarný kroužek ve sledovaných třídách



Zdroj: Jaroslava Korencová

Ve výšečovém grafu 9 je znázorněn počet dívek navštěvujících výtvarný kroužek ze všech tříd.

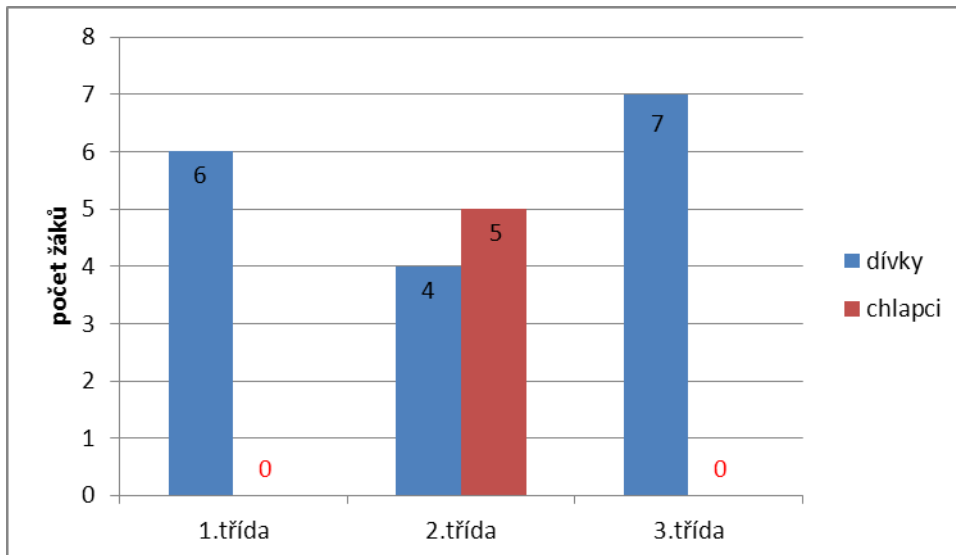
Graf 9: Počet dívek navštěvujících výtvarný kroužek celkem ze všech tříd



Zdroj: Jaroslava Korencová

Ve sloupcovém grafu 10 je znázorněn počet dětí navštěvujících taneční kroužek ve sledovaných třídách.

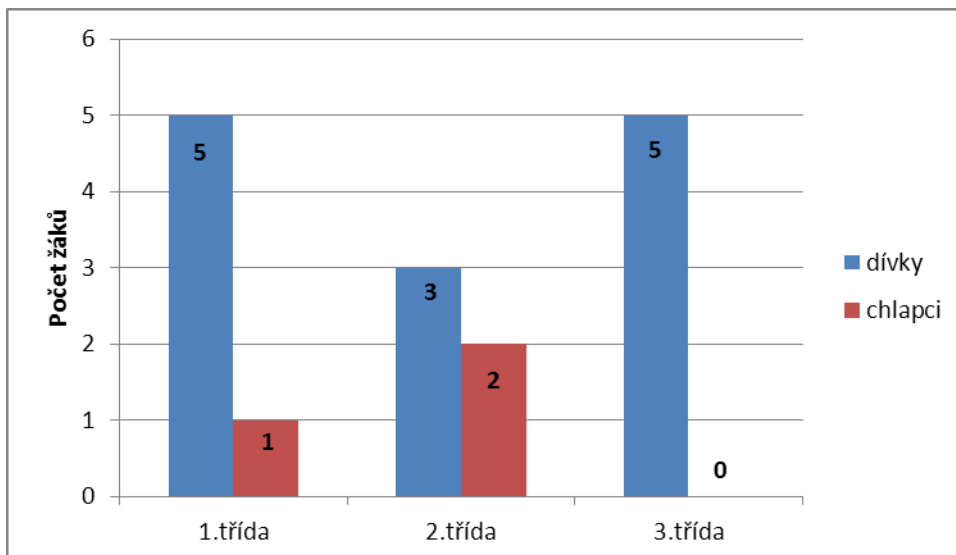
Graf 10: Počet žáků navštěvujících taneční kroužek ve sledovaných třídách



Zdroj: Jaroslava Korencová

Ve sloupcovém grafu 11 je znázorněn počet dětí navštěvujících kroužek zumbly v jednotlivých třídách.

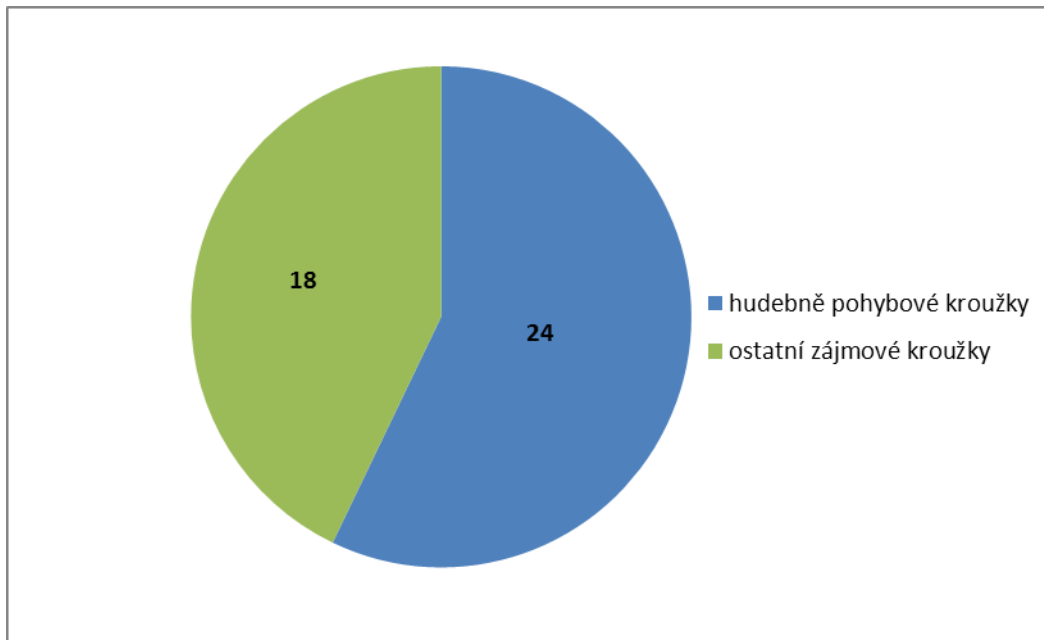
Graf 11: Počet žáků navštěvujících kroužek zumbly ve sledovaných třídách



Zdroj: Jaroslava Korencová

Ve výsečovém grafu 12 je znázorněn celkový počet dětí navštěvujících hudebně pohybové kroužky.

Graf 12: Počet žáků navštěvujících hudebně pohybové kroužky



Zdroj: Jaroslava Korencová

Ověření hypotézy č. 1

Z celkové nabídky zájmových činností patří estetickovýchovné zájmové činnosti mezi nejoblíbenější.

Podle výše uvedených grafů 5 a 6 jsou estetickovýchovné zájmové kroužky velmi oblíbené. Ze čtyřiceti dvou dětí, které navštěvují zájmové kroužky, navštěvuje estetickovýchovné zájmové kroužky třicet pět dětí. Jinou zájmovou činností upřednostňuje sedm dětí. Zájmové kroužky nenavštěvují čtyři děti.

Hypotéza č. 1 se potvrdila.

Ověření hypotézy č. 2

Výtvarný kroužek navštěvují především dívky.

Z grafu 7, 8 a 9 vyplývá, že výtvarný kroužek navštěvuje patnáct dětí, z toho jedenáct dívek a čtyři chlapci.

Hypotéza č. 2 se potvrdila.

Ověření hypotézy č. 3

Zájem o výtvarný kroužek mají především děti z první třídy.

Graf 7, ukazuje počet dětí navštěvujících výtvarný kroužek v jednotlivých třídách (dvanáct dětí z první třídy, dvě děti z druhé třídy a jedno dítě ze třetí třídy).

Hypotéza č. 3 se potvrdila.

Ověření hypotézy č. 4

Děti baví hudebně pohybový projev.

Z grafu 10 vyplývá, že taneční kroužek je velmi oblíbený a ze čtyřiceti dvou dětí ho navštěvuje dvacet dva dětí.

Z grafu 11 vyplývá, že kroužek zumby je dětmi také velmi oblíbený a ze čtyřiceti dvou dětí ho navštěvuje šestnáct dětí.

Hypotéza č. 4 byla potvrzena.

7.2 Vyhodnocení pozorování a analýza produktů

Bylo provedeno zúčastněné pozorování, při kterém byl zatajen záměr a výzkumný cíl. Bezprostředně po činnosti, byl z pozorování proveden záznam, který byl potřebný pro vyhodnocení z hlediska dlouhodobého pozorování.

Z krátkodobého pozorování (90 minut) vyplynulo, že k hlavní činnosti kroužku, kterou je výtvarná činnost, bylo vhodné zařadit básničky a říkadla na dané téma. Pro děti byla přípravná činnost těšením se na výtvarnou činnost. Po výtvarné činnosti bylo vhodné zařazovat doplňující činnost, protože některé děti potřebovaly pro danou činnost více času a některé méně. Doplňující činností byla dramatizace pohádky O veliké řepě, kterou děti hrály s nadšením a bez nutnosti přípravy. Při hodnocení výtvarné činnosti bylo důležité pochválit všechny děti. Některé děti potřebovaly s výtvarnou činností pomoci a menší děti vnímaly, že starším dětem jde činnost lépe.

Na obrázku 1 je produkt výtvarné činnosti z krátkodobého pozorování.

Obrázek 1: Kočka z keramické hlíny



Zdroj: Jaroslava Korencová

Z hlediska dlouhodobého pozorování (školní rok 2004/2005) vyplynulo, že bylo velmi vhodné doplnit výtvarnou činnost dalšími činnostmi na dané téma. Děti bavily nejen říkadla a básničky, ale i povídání si na dané téma např. pokud malovaly jablko, vedle básniček a říkadel o jablku, vyprávěly o tom, jak malovaly jablko doma, ve školce, že jim jablko chutná, že je zdravé a že sbíraly jablka na zahradě. Po výtvarné činnosti bylo také vhodné zařazovat dramatizaci pohádek, protože některé děti se na hraní pohádky velmi těšily. Pokud někdy na dramatizaci pohádky nezbyl čas nebo nebyla naplánovaná vzhledem k jiným činnostem, děti zbývající čas trávily hraním na koberci, povídáním si a ukázkou svých výtvorů.

Krátkodobé i dlouhodobé pozorování bylo důležité, protože potvrdilo, že děti baví tvořivá činnost a že je vhodné estetickovýchovné zájmové činnosti u dětí rozvíjet již v předškolním věku. Také se potvrdilo to, malé děti nevydrží dlouho u jedné činnosti a je vhodné jednotlivé činnosti střídat.

Na obrázcích 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 jsou výsledky produktů výtvarné činnosti.

Obrázek 2: Malba listí, lepení ježka



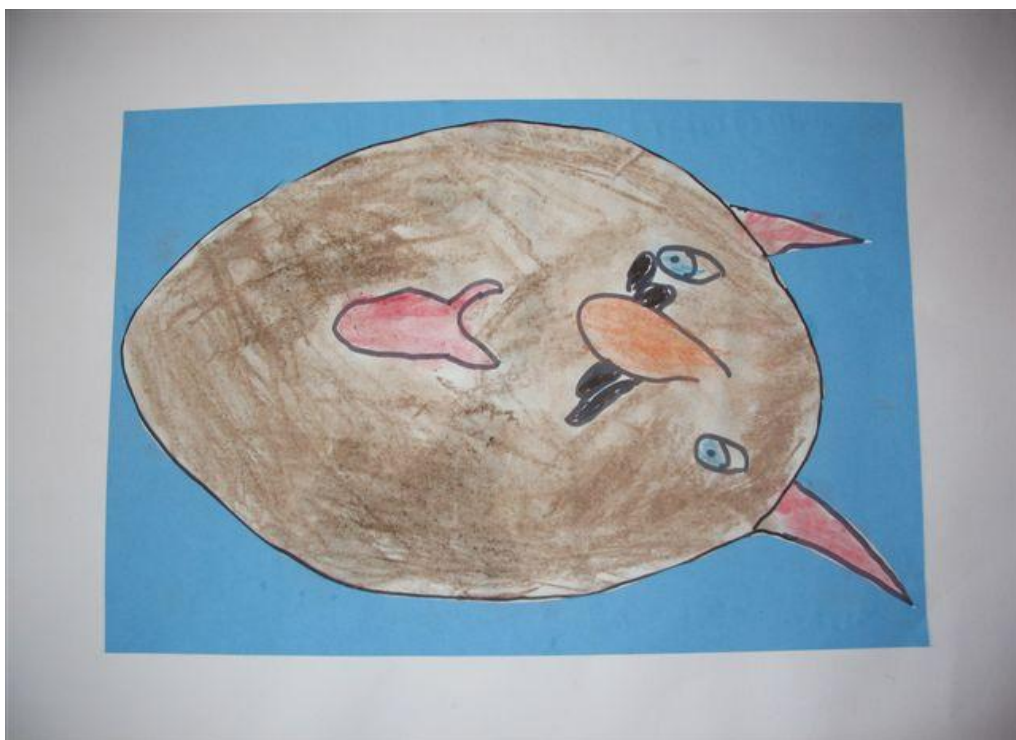
Zdroj: Jaroslava Korencová

Obrázek 3: Malba draka



Zdroj: Jaroslava Korencová

Obrázek 4: Malba čerta



Zdroj: Jaroslava Korencová

Obrázek 5: Lepení andělíčka



Zdroj: Jaroslava Korencová

Obrázek 6: Kresba Vánoce



Zdroj: Jaroslava Korencová

Obrázek 7: Lepení krmítka a ptáčků



Zdroj: Jaroslava Korencová

Obrázek 8: Žába z keramické hlíny



Zdroj: Jaroslava Korencová

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem poukázala na důležitost výchovy mimo vyučování, která začíná v rodině a je stejně důležitá jako výchova a vzdělávání v procesu vyučování. Podrobněji jsem se zaměřila na estetickovýchovné zájmové činnosti, které se týkají nejenom dětí a jejich volného času, ale ovlivňují každého z nás v průběhu celého života minimálně tím, že si tvoříme prostředí, v kterém žijeme.

Připomenula jsem historii výchovy mimo vyučování a ukázala jsem, jaké možnosti nám výchova mimo vyučování nabízí dnes v odpočinkových a rekreačních činnostech, v sebeobslužných a společensky prospěšných činnostech, v přípravě na vyučování a v široké nabídce zájmových činností.

V bakalářské práci jsem se zabývala tím, jak děti tráví svůj volný čas a jestli je výchova mimo vyučování žádoucí. Zjišťovala jsem, jaký je zájem dětí o estetickovýchovné zájmové činnosti, jestli je činnost v kroužku baví a jaká je struktura dětí v těchto kroužcích.

Výsledkem výzkumu bylo zjištění, že většina dětí tráví volný čas v estetickovýchovných zájmových kroužcích. Z estetickovýchovných zájmových činností děti baví především výtvarná činnost a hudebně pohybový projev. Výtvarnou činnost navštěvují především dívky z první třídy. O hudebně pohybový projev mají zájem děti z první, druhé i třetí třídy.

Empirickou částí bakalářské práce jsem potvrdila to, že výchova mimo vyučování a zájmové činnosti s ní spojené jsou žádoucí a dávají nám možnost objevovat a rozvíjet nadání dětí. A Hříbková (2005) uvádí, že problematika nadání je po řadu let zkoumaná nejen v psychologii a pedagogice, ale po mnoho let se o ní zajímají i další obory.

Výchovou mimo vyučování děti nejen tráví svůj volný čas, ale rozvíjí se u nich zájem pro určitou činnost, která se stává jejich zálibou a může se rozvinout v ještě hlubší zájem o danou činnost s rozvinutím všech svých předpokladů a schopností pro danou činnost v nejhlubší a trvalý zájem.

Bakalářskou práci bych chtěla ukončit tím, že není až tak důležité rozvinout nejhlubší zájem pro danou činnost, ale je důležité naučit děti mít zájem o určitou činnost a mít z ní radost.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- BARTÁK, J. *Základní kniha lektora/trenéra*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-158-1.
- BIDDULPH, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-334-X.
- BLÁHA, V. a kol. *Metodické stati k výchovně vzdělávací práci ve školní družině II*. 1.vyd. Praha: SPN, 1988. č. 4-22-13/1.
- CIKÁNOVÁ, K. *Malujte s námi*. 2. vyd. Praha: AVENTINUM, 1996. ISBN 80-85277-84-0.
- ČÁP, J. a J. MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- DITTRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. 2. vyd. Jinočany: H&H, 1993. ISBN 80-85467-06-2.
- HÁJEK, B., J. PÁVKOVÁ a kol. *Školní družina*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-751-5.
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- HRABAL, V. *Sociální psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-246-0436-1.
- HŘÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadání*. Praha: Universita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-213-X.
- KOHLOVÁ, M. *200 výtvarných činností*. 1.vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-85282-90-9.
- KÝROVÁ, A. *Keramika pro malé i větší umělce*. 1. vyd. Praha: Computer Press, 2003. ISBN-80-7226-374-9.
- MĚSTSKÝ ÚŘAD LOUNY. *Lounský kulturní a sportovní měsíčník září 2014*. Louny: nakladatelství DIGON, 2014.
- MOTLOVÁ, M. *Česká říkadla*. 1. vyd. Praha: EGMONT ČR, rok MIM. ISBN 80-7186-403-X.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

PRCHAL, J. *Vychováváme děti*. 2. vyd. Praha: SNP, 1988. č. 4-31-30/2.

SKALKOVÁ, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: SNP, 1983. č. 46-00-22/1.

ŠVANCARA, J. a spolupracovníci. *Diagnostika psychického vývoje*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1971. č. 08-037-71.

WIRZ, D. *Výchova začíná vztahem*. 1. vyd. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2007. ISBN 978-80-7204-503-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

DESIGNSERVIS. *Základní škola Lenešice*. [online]. © 2013. Dostupné z: <http://zslenesice.cz/skola/historie.html>

SEZNAM OBRÁZKŮ a GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Kočka z keramické hlíny	48
Obrázek 2: Malba listí, lepení ježka	49
Obrázek 3: Malba draka	50
Obrázek 4: Malba čerta	50
Obrázek 5: Lepení andělíčka	51
Obrázek 6: Kresba Vánoc	51
Obrázek 7: Lepení krmítka a ptáčků	52
Obrázek 8: Žába z keramické hlíny	52

Seznam grafů

Graf 1: Počet dotazovaných žáků podle tříd	38
Graf 2: Struktura dotazovaných žáků – dívky, chlapci	39
Graf 3: Počet žáků navštěvujících zájmové kroužky	41
Graf 4: Počet žáků navštěvujících zájmové kroužky podle tříd	42
Graf 5: Přehled zájmových činností s uvedením počtů žáků v kroužcích	42
Graf 6: Počet žáků navštěvujících estetickovýchovné zájmové činnosti	43
Graf 7: Počet dívek a chlapců navštěvujících výtvarný kroužek v jednotlivých třídách	43
Graf 8: Počet dívek navštěvujících výtvarný kroužek ve sledovaných třídách	44
Graf 9: Počet dívek navštěvujících výtvarný kroužek celkem ze všech tříd	44
Graf 10: Počet žáků navštěvujících taneční kroužek ve sledovaných třídách	45
Graf 11: Počet žáků navštěvujících kroužek zumbi ve sledovaných třídách	45
Graf 12: Počet žáků navštěvujících hudebně pohybové kroužky	46

PŘÍLOHA

Dotazník

Jsem (dívka/chlapec). Je mi let a chodím do třídy.

Navštěvuješ ve školní družině nějaký zájmový kroužek? Jaký?

.....

Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek mimo školu? Jaký?

.....

Zájmový kroužek navštěvuješ, protože (vybranou odpověď podtrhni):

- vychovatelka/učitelka vede kroužek báječně a jsi s ní rád/ráda

- činnost v kroužku tě baví

- máš hodně volného času

- z jiného důvodu, z jakého

Děkuji za vyplnění dotazníku. Jarka Korencová

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jaroslava Korencová

Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Estetickovýchovné zájmové činnosti ve výchově mimo vyučování

Rok: 2015

Počet stran textu: 46

Celkový počet stran příloh: 12

Počet titulů českých použitých zdrojů: 19

Počet internetových zdrojů: 1

Vedoucí práce: PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.

